

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Křesťanství ve výuce na 1. stupni základní školy

Christianity in Primary Education

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Stará Ph.D.

Autor diplomové práce: Marie Vrbová

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Diplomová práce dokončena: březen, 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, pod vedením PhDr. Jany Staré Ph.D., výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V ..... dne .....

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janě Staré Ph.D. za vedení diplomové práce a také za její podporu, trpělivost, rady, inspiraci a diskuze při vypracování této práce.

Rovněž patří můj dík rodině za podporu při studiu a tvorbu potřebného zázemí, obzvláště mamince, která celou práci přečetla a kriticky ji zhodnotila. Děkuji také přátelům za velkou trpělivost a povzbuzení.

Anotace

Diplomová práce *Křesťanství ve výuce na 1. stupni ZŠ* je zaměřena na křesťanství (jmenovitě svátky a světcí, biblické příběhy a základy křesťanství) ve výuce na prvním stupni základní školy. Analyzuje stav českého státního školství v oblasti křesťanství na základě informací obsažených ve vzdělávacích dokumentech a učebnicích. Výsledek je porovnáván s některými evropskými státy. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů je detailněji zkoumán vliv učitelů, jejich postoje a přístupy v souvislosti s výukou křesťanství. Reakcí na rozhovory je soubor aktivit, které lze využít v rámci výuky.

Annotation

This diploma thesis *Christianity in Primary Education* is focused on Christianity (namely holidays and saints, Bible stories and basics of Christianity) in primary teaching. The area of Christianity in Czech public education is analysed on the basis of informations which are contained in curricular documents and textbooks. The results are compare with some other European states. The semi-structured interviews allowed to examine more in detail the influence of teachers and their attitudes in connection with teaching about Christianity. The response to these interviews is the activity file which is possible to use as a teaching tool.

Klíčová slova

Křesťanství, svátky, světci, biblické příběhy, první stupeň, učebnice, vzdělávací systém, náboženství, vzdělávací dokumenty.

Key words

Christianity, holidays, saints, Bible stories, primary education, textbooks, educational system, religion, educational documents.

Obsah

<u>Prohlášení.....</u>	<u>2</u>
<u>Poděkování.....</u>	<u>3</u>
<u>Anotace.....</u>	<u>4</u>
<u>Annotation.....</u>	<u>4</u>
<u>Klíčová slova.....</u>	<u>5</u>
<u>Key words.....</u>	<u>5</u>
<u>1. Úvod.....</u>	<u>7</u>
<u>Teoretická část.....</u>	<u>11</u>
<u>2. Analýza situace v České republice.....</u>	<u>11</u>
<u>2. 1. Rámcový vzdělávací program.....</u>	<u>12</u>
<u>2. 2. Iniciativa Škola – člověk – hodnoty.....</u>	<u>17</u>
<u>2. 3. Průřez školními vzdělávacími programy.....</u>	<u>19</u>
<u>2. 4. Analýza učebnic.....</u>	<u>26</u>
<u>3. Situace v Evropě.....</u>	<u>34</u>
<u>Empirická část.....</u>	<u>41</u>
<u>4. Výzkum.....</u>	<u>41</u>
<u>4. 1. Metodologie výzkumu.....</u>	<u>41</u>
<u>4. 2. Výsledky výzkumu.....</u>	<u>45</u>
<u>5. Soubor aktivit.....</u>	<u>55</u>
<u>5. 1. Svátky a světcí.....</u>	<u>57</u>
<u>5. 2. Biblické příběhy.....</u>	<u>68</u>
<u>5. 3. Základy křesťanství.....</u>	<u>71</u>
<u>6. Závěr.....</u>	<u>72</u>
<u>7. Literatura.....</u>	<u>74</u>
<u>8. Informační zdroje.....</u>	<u>79</u>
<u>Přílohy.....</u>	<u>I</u>
<u>Rozhovor křesťanství ve výuce na prvním stupni základní školy.....</u>	<u>I</u>
<u>Dotazník pro učitele anglického jazyka na 1. stupni ZŠ.....</u>	<u>III</u>

1. Úvod

Téma křesťanství ve výuce na prvním stupni základní školy jsem si vybrala, abych sama sobě i ostatním, kteří nemají dostatečné znalosti v této oblasti, pomohla stanovit konkrétní obsah, který by měl být žákům předkládán. V práci se budu zabývat křesťanstvím, neboť je nejrozšířenějším náboženstvím ve střední a západní Evropě.

Zvolené téma je důležité z několika hledisek. První z nich se týká historie českého národa. Česká republika je dodnes ovlivněna totalitním režimem, který jakékoliv náboženství potlačoval, proto jsem si zvolila téma, které reaguje na potřebu obnovení základní vzdělanosti v tomto směru. Kontinuita ve způsobu výuky těchto témat v rámci základních škol byla na padesát let přerušena. Vysoké školy pedagogického zaměření se v té době křesťanstvím vůbec nezabývaly. Není jednoduché znovu navázat a vytvořit metodiku a určit obsah, který má být vyučován i proto, že dnešní společnost není tak nábožensky založená oproti minulosti. To dokazují údaje českého statistického úřadu (ČSÚ).

vyznání	1950		1991		2001	
	počet	%	počet	%	počet	%
církev československá husitská	946497	10,6	178036	1,7	99103	1,0
církev římskokatolická	6792651	76,4	4021385	39,0	2740780	26,8
českobratrská církev evangelická	401729	4,5	203996	2,0	117212	1,2
ostatní	212405	2,4	120317	1,2	330993	3,0
bez vyznání	519962	5,8	4112864	39,9	6039991	59,0
nezjištěno	22889	0,3	1665617	16,2	901981	8,8
celkem	8896133	100,0	10302215	100,0	10230060	100,0

Tabulka 1: Vývoj náboženské příslušnosti (ČSÚ)¹

¹Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem [online]. c2003, [cit. 2010–8–12]. URL:<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

Dalším důvodem je skutečnost, že křesťanství udávalo etické a morální zásady při tvorbě zákoníků a stále z něj pramení poznání o tom, co je dobré a zlé. Lidská práva vychází z lidské důstojnosti: *Po stránce náboženské je jejím pramenem (lidské důstojnosti) židokřesťanské učení o člověku jako obrazu Boha (imago Dei) a po stránce filosofické je jejím základem samostatný význam duchovní subjektivity. Jestliže tyto světonázorové prameny vyschnou, nelze už přijatelně zprostředkovat, v čem záleží důstojnost člověka, a ideji lidských práv hrozí eroze. Stane se prázdnou a nesmyslnou.*²

Kromě politologie, kde křesťanství vymezuje základ právního systému, se náboženský vliv zrcadlí i v sociologii: *Sociologie vidí funkci náboženství ve službě sociální rovnováze, stabilitě společnosti*³.

Velký podíl mělo křesťanství na kulturním utváření Evropy. V počátcích školství se edukační činnost odehrávala v církevních institucích. i později v době Jana Ámose Komenského se kladl veliký důraz na duchovno, svědomí a náboženskou výchovu.

Důležitost vzdělání v této oblasti dokládá i filosof Anzebacher: *... je jasné, že při oddělení státu a společnosti je nábožensko - kulturní interakce věcí svobodné společnosti a že stát je povinen světonázorovou neutralitou. Tato interakce se uskutečňuje pluralisticky. Světonázorová neutralita a pluralismus však nezbavují stát kulturně politické odpovědnosti, kterou má i za tuto interakci. Právě proto, že jeho vlastní funkčnost podstatně závisí na úrovni této pluralistické interakce, cílového a hodnotového zaměření společnosti, je úkolem státu, aby podle svých sil pěstoval světonázorové (náboženské, filosofické, estetické) diskurzy a vykázal jim ve vzdělávacím systému, za který zodpovídá, opravdu významné místo.*⁴

---

² ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. s 263.

³ ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2002.

⁴ ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. s 264.

Tato diplomová práce si klade za cíl analyzovat současnou situaci v České republice z hlediska pojetí výuky křesťanství na prvním stupni základní školy a porovnat ji s řešením této problematiky v jiných evropských zemích.

Téma křesťanství je poměrně široké, vybrala jsem si proto k analýze jen tři oblasti: svátky a světce, biblické příběhy a základní poznatky o křesťanském náboženství (o čem je a v co věří). Oblast svátků je možné rozdělit na křesťanský význam, způsob slavení a lidovou tradici spojenou se svátkem. Biblické příběhy jsem rozdělila na starozákonní a novozákonní část a poslední oblast „o křesťanství“ ponechávám nerozdělenou. Nechci se zabývat křesťanstvím z hlediska předávání víry, neboť mým úmyslem není předkládat žákům křesťanství, jako životní ideu, ale podat jim alespoň základní informace o tomto náboženství, protože z něj vychází evropská kultura i vzdělanost.

Situace v České republice je analyzována na základě národního vzdělávacího dokumentu pro první stupeň, nahlédnutím do školních vzdělávacích programů a učebnic.

K porovnání zvolené problematiky v evropském kontextu jsem zvolila tři sousední státy: Německo, Rakousko a Slovensko, dále pak Francii a Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Česká republika v oblasti křesťanství ve školách zaostává za většinou z nich.

V empirické části jsem vytvořila na základě výsledků analýzy českého systému a porovnání s vybranými evropskými státy polostrukturovaný rozhovor, který byl realizován s pěti učiteli prvního stupně základních škol. Rozhovor sleduje zda vůbec jsou jednotlivé oblasti křesťanství ve školách prezentovány, jakým způsobem a do jaké

hloubky. Z odpovědí je patrné, že učitelé téma křesťanství ve škole prezentují a mají touhu si v této oblasti rozšířit své vlastní znalosti.

V poslední kapitole uvádím soubor námětů a nápadů, které se nabízejí učitelům v souvislosti s výukou křesťanství. Výčet není vyčerpávající, ale nabízí různorodé činnosti např. náměty na výlety, besedy, odkazy na webové stránky a publikace.

Věřím, že se tato diplomová práce stane nejen popisem současné situace v českém školství z hlediska obsahu a rozsahu učiva o křesťanství, ale i souborem didaktických nápadů, který pomůže pedagogům lépe přibližovat základy křesťanství svým žákům. Tím bude práce kromě zakončení mého studia užitečná i v praxi jiných pedagogů.

Teoretická část

2. Analýza situace v České republice

Zkoumání českého systému začíná na národní úrovni. Primární vzdělávání je v České republice od 1. září roku 2005 podřízeno Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání, proto je tento dokument prvním zkoumaným objektem z hlediska vytyčených oblastí křesťanského náboženství.

V souvislosti s křesťanstvím zmiňuji též nedávno vzniklou iniciativu Škola – člověk – hodnoty, která se zabývá náboženstvím ve školách. Dále jsem analyzovala šest školních vzdělávacích programů, které jsem studovala z hlediska učiva a výstupů, kterých by žáci měli dosáhnout. Následuje průzkum učebnic, konkrétně čítanek, prvouk, učebnic vlastivědy a anglického jazyka.

2. 1. Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program (RVP) je kurikulárním dokumentem na národní úrovni, který existuje pro jednotlivé etapy vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)⁵ vymezuje rozsah edukační činnosti na základních školách, navazuje na RVP předškolního vzdělávání a na něj navazují RVP pro gymnaziální či střední odborné vzdělávání.

V RVP ZV jsou formulovány klíčové kompetence, kterých by měl absolvent dosáhnout. Kurikulární dokument rozděluje učivo do devíti vzdělávacích oblastí, některé z nich obsahují několik oborů či složek. Každá oblast je v úvodu charakterizována a jsou vymezeny cíle, očekávané výstupy a obsah vzdělávacího procesu pro první i druhý stupeň. Oblasti pro první stupeň základní školy jsou členěny do dvou období (1. – 3. ročník a 4. – 5. ročník).

RVP ZV jsem zkoumala z hlediska souvislostí s křesťanstvím. Důraz byl kladen na vybrané součásti tohoto širokého tématu, tedy svátky a světcí, biblické příběhy a základní poznatky o křesťanství. Postupně jsem procházela jednotlivé vzdělávací oblasti a v jejich obsazích a cílových zaměřeních vyhledávala veškeré zmínky (některé i méně zřejmé), které souvisí se zvolenými oblastmi. Stejným způsobem jsou zpracována i průřezová témata a klíčové kompetence. V následujícím textu jsou prezentovány výsledky analýzy.

a) Vzdělávací oblasti

V rámci vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace* je ve vzdělávacím oboru *Český jazyk a literatura* obsažena složka literární výchova, která se v 2. období

---

⁵VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: 2007.

zabývá tvořivým čtením, porozuměním a vhodným výběrem literárních děl, mezi které jistě patří i biblické příběhy a legendy o svatých převyprávěné pro děti (např. I. Olbracht, I. Pecháčková, E. Petiška, A. Ježková), ale konkrétní názvy ani autoři nejsou v RVP ZV uvedeny. V oboru cizího jazyka se žáci v druhém období věnují svátkům a tradicím země, jejíž jazyk se učí.

Oblast *Člověk a jeho svět* je určena pouze žákům prvního stupně a je rozčleněna do pěti tématických okruhů. První z nich, *Místo, kde žijeme*, se zabývá městem a regionem, ve kterém je škola situována i hodnotnými stavbami, mezi které možná patří i sakrální stavby, ale ty přímo nejsou zmíněny. Ve druhém období se žáci zaměřují mimo jiné i na kulturní a historický základ místa, kde žijí, a porovnávají tyto poznatky s vlastními zkušenostmi z jiných krajů či států.

Druhý tématický okruh *Lidé kolem nás* se zaměřuje na mezilidské vztahy a toleranci, vlastnictví majetku, právo, kulturní projevy a globální problémy lidské společnosti. Dokonce je zde obsaženo heslo církve. V tomto okruhu se téma křesťanství objevuje jako subkultura a kulturní činitel a jistě se na něj vztahuje i tolerance a komparace s jinými náboženstvími.

Třetí oblast, která se jmenuje *Člověk a čas*, se v prvním období zabývá bájemi, historickými a kulturními památkami i prací s časovými údaji. Životy českých světců jsou interpretovány převážně formou pověstí nebo legend (J. Kolár, I. Pecháčková, E. Petiška) a některé příběhy starého zákona (A. Lukešová, I. Olbracht) jsou srovnatelné s bájemi či mýty. RVP ZV není tak konkrétní, aby obsahoval názvy a autory jednotlivých knih. Ve druhém období je kladen důraz na využívání historických pramenů, poznávání regionálních památek, státních svátků a významných dnů.

Ve vzdělávací oblasti *Umění a kultura*, ve které jsou zahrnuty předměty výtvarná a hudební výchova, se křesťanství projevuje v tématech (např. Velikonoce, Vánoce), stejně jako v oblasti *Člověk a svět práce*, kde je možné začlenit tradiční rukodělné činnosti spjaté s křesťanskými svátky a tradicemi.

b) Průřezová témata a doplňkové předměty

Součástí vzdělávacího systému jsou průřezová témata, která se povinně zařazují do výuky a procházejí vždy několika vzdělávacími oblastmi. Každá škola si volí způsob, jakým budou témata prezentována, a ve kterém ročníku se jednotlivá témata objeví. Křesťanské hodnoty jsou obsaženy v *Osobnostní a sociální výchově*, především ve formě morálních zásad a etiky. Téma *Výchova demokratického občana* se zabývá v souvislosti s křesťanstvím hlavně tolerancí. *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* se zaměřuje na evropské tradice a zvyky, na hledání společných znaků zemí v Evropě a porovnávání rozdílů. Zaobírá se mezinárodním porozuměním a pojetím Evropy jako celku.

Průřezové téma *Multikulturní výchova* zahrnuje chápání člověka jako jedince, který je zakotven v nějakém kulturním prostředí a etnické skupině. Předkládá k diskuzi sociokulturní problémy v naší vlasti, snaží se vést žáky k hledání řešení a opět poukazuje na důležitost tolerance, porozumění a poznávání jiných kultur.

Na konci roku 2009 byl vydán dodatek k rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání, který mezi doplňkové (nepovinné) předměty přidává vzdělávací obor *Etická výchova*. Obsah učiva pro první stupeň se sestává z komunikačních dovedností, schopností přijmout sebe sama a ostatní, schopnosti spolupráce a asertivního jednání. Témata jako „duchovní rozměr člověka a jeho vnitřní hodnoty“ jsou podle dodatku prezentovány až na druhém stupni. Obsah etické výchovy

je v oblasti prvního stupně téměř shodný s průřezovými tématy *Osobností a sociální výchovy*. Pro druhý stupeň je rozšířen o aplikovanou etiku (sexuální výchova, hodnoty, duchovní rozměr člověka). Přínos etické výchovy vidím ve skutečnosti, že ve vyučovacím čase vzniká zvláštní prostor pro průřezová témata a čas pro sociální vztahy, nikoli v jedinečnosti obsahu tohoto předmětu.

c) Klíčové kompetence

Klíčové kompetence jsou souhrnným termínem, který označuje znalosti, schopnosti, dovednosti, postoje a hodnoty, jež korespondují s všeobecnou představou o tom, co přispívá spokojené a úspěšné koexistenci v naší společnosti.

Téma křesťanství je možné určitým způsobem začlenit do *kompetence k učení*, neboť se zmiňuje o používání a využívání symbolů, uvádění do širších souvislostí a hlubší poznání sociálních či kulturních jevů. Náboženství je součástí kultury a promítá se do života široké veřejnosti (Vánoce, Velikonoce, „Dušičky“, biblické příměry, křtiny, svatby...).

Poznávání křesťanství také poskytuje prostor pro toleranci a pochopení druhých i k vymezení vlastní osobnosti, což je zahrnuto v *kompetenci sociální a personální*. *Občanská kompetence* vyžaduje pochopení zákonů a společenských norem zároveň s uvědomělostí a úctou ke kulturně historickému dědictví.

Výsledek analýzy

RVP ZV nemá jasné instrukce pro výuku křesťanských základů, byť jsou tyto znalosti považovány za součást všeobecné vzdělanosti. Křesťanství je jedním ze základních kamenů naší kultury a stále se v životě lidí projevuje. Samotné termíny „křesťanství“ a „církve“ je v RVP ZV obsažen jen v rámci předmětu dějepis pro druhý

stupeň základního vzdělávání, slovo „svátky“ je obsaženo v souvislosti se státními svátky (Lidé a čas) nebo v oblasti cizího jazyka. Pro druhý stupeň jsou „svátky“ uváděny v učivu předmětu *Výchova k občanství*. Termín „Bible“ v RVP ZV není obsažen vůbec.

Kurikulární dokument RVP ZV tvoří velmi volný rámec celému vzdělávání a přenáší odpovědnost za konkrétní vzdělávací obsah na školy. Může se velice snadno stát, že se některé poznatky k žákům nedostanou, přestože má škola vypracovaný vlastní program podle RVP ZV. Domnívám se, že v RVP ZV chybí uveden konkrétnější a lépe specifikovaný obsah učiva a to nejen ve zvolené oblasti křesťanství, ale i v rámci seznámení se s literární, výtvarnou či hudební kulturou apod. Je možné, že v České republice není žádoucí se zabývat náboženskými otázkami ve škole?

2. 2. Iniciativa Škola – člověk – hodnoty

Problematikou hodnot a náboženstvím ve školách se zabývá iniciativa Škola – člověk – hodnoty (dále jen ŠČH). Tato organizace vznikla podle vzoru rakouské organizace Lebens – Werte – Schule⁶ ve spolupráci pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně, Katolické teologické fakulty ve Vídni, Katechetického a pedagogického centra v Ostravě a Teologické fakulty Jihočeské university v Českých Budějovicích.

Charakteristikou iniciativy je upozorňovat na faktickou přítomnost náboženské dimenze ve školách a poukazovat na potřebu rozvíjet a diskutovat tyto oblasti již jen proto, že se současná společnost považuje za demokratickou, podporující hodnotné vzdělávání. Část popisu iniciativy je formulována v negacích: *cílem iniciativy není uplatňovat v historii další nárok církví na český školský systém, ani náboženství do školy vnášet, ale počítat s religiozitou v nejširším slova smyslu, protože patří k obecné kvalitě života každého člověka.*⁷

Iniciativa otevírá prostor k diskuzi a přináší jiný pohled na náboženské otázky. Nevidí náboženskou výchovu a předávání křesťanských hodnot jako nábor nebo agitaci, ale uvažuje o podstatě lidské bytosti, která si klade otázky po transcendentnu. Člověk je obklopen kulturou, která je po staletí ovlivňována religiozitou a prošla i půlstoletím komunistického režimu, který se snažil o zpřetrhání veškerých náboženských vazeb. Iniciativa prezentuje žáka jako celek i s existenciálními otázkami, na které je potřeba odpovědět stejně jako na věčný dotaz. Ideální škola je podle ŠČH místem setkávání různých kultur a názorů, místo kde má každý člověk svou důstojnost a vnitřní řád je nastaven tak, aby bylo soužití možné i pro menšiny.

---

⁶Lebens–Werte–Schule [online]. c2008, [cit. 2010–12–17].

URL: <<http://www.univie.ac.at/lebenswerteschule/>>.

⁷Iniciativa Škola – člověk – hodnoty [online]. c2010, [cit. 2010–12 17].

URL: <<http://skola.archa.info/clanky/iniciativa>>.

V rámci fóra ŠČH je publikováno několik článků, které se zabývají vlivem náboženské výchovy na společnost. Eva Muroňová v článku „Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti?“⁸ poukazuje na dvě skutečnosti, kdy má náboženská výchova pozitivní vliv na celou společnost.

První myšlenka vychází z psychologie člověka, který je celistvý, jehož součástí je i duchovní rozměr. Má-li být člověk vzdělaný, musíme kultivovat všechny jeho složky. Náboženství podle Muroňové rozvíjí schopnosti ptát se po smyslu života a světa, divit se a žasnout. Vzdělávání v oboru náboženství dává člověku zakotvenost v kultuře a ve světě, kde žije. Přináší také morální jistoty.

Druhý pohled na náboženskou výchovu se více přibližuje tématu této práce. Náboženství v nekonfesním pojetí (nemá za cíl přivést k víře konkrétní církve) přivádí člověka k celistvému pohledu na život a svět i s jeho problémy, k porozumění pojetí Boha z hlediska křesťanského, islámského a židovského a k společenské zodpovědnosti v souvislosti s křesťanskou etikou a mravy. Náboženská výchova také předává význam svátků a slavností a v nekonfesním smyslu vede k toleranci.

Cílem této práce ani iniciativy ŠČH není zavést do všech škol povinnou náboženskou výchovu, ale poukázat na skutečnost, že se vzdělávací dokumenty této otázky dostatečně nevěnují. Trvání této iniciativy není dlouhé. Na její úspěchy a počiny je třeba počkat. Následující podkapitola se vrací ke struktuře českého vzdělávání a věnuje se vzdělávacím programům, které si tvoří jednotlivé školy.

---

⁸MUROŇOVÁ, E. *Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti?* [online]. [cit. 2011-1-20]. URL: <http://skola.archa.info/clanky/Forum/krestanske_nabozenske_hodnoty>.

2. 3. Průřez školními vzdělávacími programy

Vzhledem k faktu, že v RVP ZV jsou jen nepatrné zmínky o zvoleném tématu, pokračuje zkoumání situace v České republice na školní úrovni. Každá škola si vypracovává svůj vlastní školní vzdělávací program (ŠVP). Vybrala jsem šest základních škol z České republiky z různě velkých obcí či měst. Výběr byl ovlivněn dostupností dokumentů (na internetu). Snažila jsem se vybrat různě velké, státní, nealternativní a necírkevní školy. Všechny školy zachovávají názvy vzdělávacích oblastí dle RVP ZV, ale pojmenování jednotlivých předmětů se liší (např. praktické činnosti a pracovní výchova). V charakteristikách ponechávám názvy, které školy uvádí ve svém ŠVP.

a) ZŠ Praha 5 – Smíchov

První z nich je Základní škola Praha 5 – Smíchov, Podbělohorská 26/720, která je zaměřena pouze na prvních pět let vzdělávání (první stupeň). Oblast svátků je v ŠVP zastoupena již v ročním plánu akcí, kde je zmíněna Svatováclavská pouť, vánoční dílny a Podbělohorská kraslice. Dále se žáci seznamují v hodinách literatury s lidovými zvyky, pranostikami, pracují s literárním textem a čítankou. ŠVP neuvádí podrobnější popis textů, které jsou při výuce použity, ani názvy, autory či nakladatelství učebnic a čítanek. V anglickém jazyce se žáci věnují tématu Vánoce (slovní zásoba).

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět obsahuje učivo o zvycích a tradicích velikonočních a vánočních svátků. Ve čtvrtém ročníku se probírá historie „dávný Slované, Přemyslovci, Lucemburkové...“ kam je možno začlenit některé české svaté a věrozvěsty. V předmětu pracovní výchova žáci praktikují některé lidové zvyky spjaté s Velikonocemi (kraslice, osení) a je zde začleněna exkurze do skanzenu v Přerově nad Labem.⁹

---

⁹Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání : Základní škola Praha 5–Smíchov, Podbělohorská 26/720 [online]. Praha: 2007. [cit. 2010–12–15]. URL: <<http://www.podbelohorska.cz/aktualne>>.

V ŠVP jsou zastoupeny svátky (tradice a zvyky, způsob slavení) i osoba sv. Václava (celoškolní akce), biblické příběhy ani základy křesťanství nejsou explicitně uvedeny, ale není vyloučeno, že se žáci v literární výchově zabývají biblickými příběhy či legendami, případně že se v předmětu vlastivěda věnují i křesťanskému náboženství.

b) 22. ZŠ Plzeň

Druhá škola, 22. ZŠ Plzeň, je devítiletá s kapacitou 700 žáků. Mezi každoroční projekty patří vánoční a velikonoční dílny a mikulášská nadílka. V českém jazyce se žáci seznamují s místními pověstmi. V anglickém jazyce žáci porovnávají tradice a zvyky v Británii a u nás. Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět obsahuje učivo o památkách v regionu, bájích, mýtech a pověstech. Žáci se seznamují s letopočtem (křesťanský aspekt – před a po Kristu) a učí se popisovat historii českých zemí od pravěku po Habsburskou monarchii.

V hudební výchově žáci pracují s dílem Jakuba Jana Ryby, koledami a pastorelami. Tématy výtvarné výchovy jsou Vánoční svátky (Mikuláš, přání) a Velikonoce (kraslice, přání), které jsou propojeny s průřezovým tématem Výchova a myšlení v evropských a globálních souvislostech, konkrétně rozvíjí schopnost porovnávat kulturní a náboženské tradice. Předmět praktické činnosti se zabývá lidovými řemesly, zvyky a tradicemi.¹⁰

ŠVP se zmiňuje jasně o prožívání svátků z hlediska tradic a zvyků. Náboženský rozměr je již méně patrný. Není zřejmé, zda jsou křesťanské základy a biblická vyprávění zařazena do výuky. Učivo i učební texty nejsou jasně popsány.

---

¹⁰Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 22. základní školy Plzeň, Na Dlouhých 49, příspěvkové organizace, 312 09 Plzeň . [online]. Plzeň: 2010. [cit. 2010–12–15]. URL: <<http://www.22zsplzen.cz/22-zakladni-skola-plzen/svp/>>.

c) ZŠ Lipenec

ZŠ Lipenec v okrese Louny je devítiletá spádová škola pro několik okolních obcí. Školu navštěvovalo v roce 2008/2009 136 žáků. Žáci se každoročně účastní projektů, mezi které patří vánoční a velikonoční dílny a návštěva památek (muzeum, kostel sv. Mikuláše). Žáci čtou texty Ivana Olbrachta (není uveden název knihy), v anglickém jazyce se učí popřát a pojmenovat vánoční a velikonoční svátky a vystihnout rozdíly ve slavení v Británii a u nás. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět mají žáci pochopit význam Vánoc a ve vlastivědné části se seznamují s dějinami Velké Moravy, rodem Přemyslovců a se sv. Václavem.

Křesťanské základy nejsou v ŠVP obsaženy, ale hodnotná je z tohoto hlediska návštěva kostela. Učebnice jsou specifikovány jen pro první ročník a u literárních textů jsou zmíněni pouze autoři.¹¹

d) ZŠ Ostrava, Zelená 42

Základní škola v Ostravě v ulici Zelená 42 je devítiletá a žáci jsou v rámci školy rozdělení do 23 tříd. Učivo mateřského jazyka není specifikováno z hlediska čtených textů ani učebnic. V anglickém jazyce žáci porovnávají britské a české Vánoce a Velikonoce. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět žáci popisují roční období z hlediska svátků, zvyků, tradic a života v rodině. Poznávají svátky, významné dny, pověsti, mýty, báje a regionální památky. V hudební výchově se věnuje pozornost kromě koled i chrámové hudbě. Předmět praktické činnosti se zabývá lidovými tradicemi a řemesly.

---

¹¹*Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání: Tvořivá radostná škola* [online]. Lipenec: 2007. [cit. 2010–12–15]. URL: <<http://www.zs-lipenec.eu/SVP.HTM>>.

Školní vzdělávací program je velmi podobný RVP ZV stručností i formulacemi. Některé části jsou přímo přejaté z rámcového dokumentu. Žáci se podle ŠVP nedozví nic o českých světcích ani o náboženském rozměr svátků. Biblické příběhy a základy křesťanství nejsou také v dokumentu uvedeny.¹²

e) ZŠ Mšeno

ZŠ Mšeno v okrese Mělník je devítiletá škola s jednou až dvěma třídami v ročníku. Škola pořádá každoroční projekty s historickou tematikou a na téma aktuálních ročních období. Mezi vzdělávacími cíli figurují i položky „*Vnímat kulturní i historické dědictví jako významný fenomén a být vnímavý k tradicím a kulturním hodnotám jiných. Schopnosti ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot, vcítit se do situací ostatních a respektovat jejich přesvědčení nebo názory.*“¹³

Ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace je obsaženo téma „život dětí v jiných zemích, zvyky a tradice národů Evropy v četbě“. Překvapivé je, že v sedmém ročníku je v učivu konkrétně uveden Korán, ale o Bibli či Novém Zákoně se ŠVP nezmiňuje. Anglický jazyk se křesťanství týká jen okrajově, žáci se seznamují s tradicemi a zvyky anglicky mluvících zemí. V oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí časově zařadit Vánoce a Velikonoce, znají lidové zvyky a tradice s nimi spojené, regionální historické památky, pověsti a významné osobnosti. Žáci jmenují některá význačná místa a významné osobnosti z českých dějin. V hudební výchově žáci poznávají varhanní hudbu a zpívají vánoční koledy a pastorely. Pracovní činnosti se věnují lidovým řemeslům a tradicím.

---

¹²Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání : Zelená budoucnost [online]. Ostrava: 2009. [cit. 2010–12–15]. URL:<<http://zszelena42.cz/index.php/ke-stazeni?task=viewcategory&catid=3>>.

¹³Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Základní škola Mšeno [online]. Mšeno: 2007. [cit. 2010–12–15]. s 15.
URL:<http://www.zsmseno.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=204&Itemid=49>.

ŠVP je stručný, učivo je konkrétnější než v RVP ZV, ale charakteristiky jednotlivých vzdělávacích oblastí jsou převzaty z rámcového programu a výběr obsahu vzdělávání působí poněkud nahodile.

f) ZŠ Příbyslav

Poslední je Základní škola v Příbyslavi. Devítiletá ZŠ s 23 třídami jako jediná ze zkoumaných poskytuje volitelný předmět náboženství, který je vyučován v osmi skupinách. V roce 2006/2007 ho z celkového počtu 481 žák navštěvovalo 96 žáků (20%). Škola se zapojuje do projektu, ve kterém se srovnávají a poznávají tradice a život u nás s jinými zeměmi. V rámci tohoto projektu se diskutují témata Vánoce, Velikonoce a svátek sv. Mikuláše.

Literární výchova je zaměřena na porozumění a prožitek z četby, není uvedeno, jaká literární díla „vhodná pro daný věk“ škola vybírá. V angličtině žáci porovnávají svátky vánoční a velikonoční u nás a v anglicky mluvících zemích. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci zabývají péčí o památky, významnými rodáky a regionálními pověstmi, poznávají historii české země (Velká Morava – Habsburkové), významné dny a svátky v roce.

V oblasti Umění a kultury jsou uváděny různé druhy činností a techniky práce. Obsah se týká pouze dovedností a znalostí, které mají žáci nabýt, nejsou uvedeny typy hudebních žánrů, poslechových skladeb a uměleckých děl, s kterými žáci ve výuce pracují. Nejsou ani více specifikovány kulturní akce, kterých se žáci v rámci vzdělávací oblasti účastní. Předmět vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, pracovní činnosti, obsahuje kromě aktivních činností v oblasti lidových řemesel a tradic i návštěvy muzeí a používání videonahrávek k seznámení se s tradicemi a zvyky.

Školní vzdělávací program je stručný a průřezová témata jsou uváděna heslovitě, takže není zřejmé, jakým způsobem jsou v daném předmětu začleněna. Žáci poznávají tradice a svátky i s náboženským kontextem. Biblické příběhy ani základní informace o křesťanství přímo uvedeny nejsou.¹⁴

Analýza ŠVP šesti základních škol přinesla několik poznatků. Z hlediska zkoumané oblasti jsou všechny ŠVP stručné, chybí v nich konkrétní jména autorů, názvy knih a nakladatelství používaných učebnic či původ ostatních výukových materiálů, na které se ŠVP odvolává. Ve většině vzdělávacích programů jsou průřezová témata, které implicitně křesťanství obsahují, uváděna pouze heslovitě a není zřejmé, jakým způsobem se do výuky začlení. Nelze vyčítat školním vzdělávacím programům stručnost, ale vzhledem k vytyčenému tématu jsou informace v nich obsažené většinou nejasné a neurčité.

Termín, který se objevuje všude v rámci praktických činností (pracovní výchovy), „lidové zvyky a tradice, lidová řemesla“ nic nevypovídá o tom, zda se žáci dozví i o křesťanském rozměru svátků. Všechny zkoumané ŠVP obsahovaly křesťanské hodnoty ve smyslu tolerance či morálních hodnot, ale ty nejsou předmětem této práce. Z věcných poznatků o křesťanství jsou všude zmíněny památky regionu a města, ale pouze v jednom ŠVP (ZŠ Louny) je uvedena návštěva kostela.

V hudební a výtvarné výchově se téměř neobjevují zmínky o církevní hudbě a křesťanských motivech v umění. V oblasti Člověk a jeho svět je možná křesťanství obsaženo. Většina škol uvádí pro 4. a 5. ročník historii českých zemí, kam spadají i věrozvěstové a národní světcí. Spolu s nimi žáci mohou dostat i základní informace o křesťanství, ale není to ve školních vzdělávacích programech přímo vyjádřeno.

---

¹⁴Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ZŠ Přibyslav: Klíč ke vzdělávání [online]. [cit. 2010–12–15]. URL:<<http://www.zspribyslav.cz/index.php/kurikulum/skolni-vzdelavaci-program-zspribyslav>>.

Školní vzdělávací programy neobsahují ani konkretizovaný obsah učiva, ani didaktické postupy. Vzhledem k tomu, že jsem se ze školních vzdělávacích programů v porovnání s RVP ZV nedověděla mnoho nového, věnuji další podkapitolu stručnému průzkumu učebnic.

2. 4. Analýza učebnic

Z předcházející podkapitoly o školních vzdělávacích programech vyplývá, že se obsah učiva z části řídí tím, co je v učebnici. Zvolila jsem tři řady učebnic (bez metodických příruček) s doložkou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)¹⁵ z nakladatelství Prodos, Fraus a Soukromého pedagogického nakladatelství (SPN).

Pozornost jsem zaměřila na čítanky a učebnice vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, konkrétně prvouky a vlastivědy. Nakladatelství SPN a Prodos přepracovávají již používané řady učebnic, aby reflektovali RVP ZV. Fraus je nejnovější, ještě nedokončená řada, (chybí 5. ročník), která je psána v souladu s novým vzdělávacím systémem.

Další předmět, ve kterém jsou obsaženy křesťanské svátky, anglický jazyk, je analyzován pomocí výzkumu, který jsem uskutečnila v rámci závěrečného projektu z anglického jazyka (final project) při zakončování specializace anglický jazyk pro první stupeň základních škol.

a) Čítanky

Nakladatelství SPN vydalo upravenou řadu čítanek pro žáky 2.-5. ročníku.¹⁶ Pro žáky první třídy jsou určeny publikace *Učíme se číst*¹⁷ a *Čítanka pro prvňáčky*¹⁸. Během

¹⁵MŠMT: *Schvalovací dokločky učebnic* [online]. c2006, [cit. 2011–1–20].

URL: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/aktuality-2> >.

¹⁶ČEŇKOVÁ, J.; JEŽKOVÁ, A. *Čítanka pro 2. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN, 2010.

ČEŇKOVÁ, J.; JEŽKOVÁ, A. *Čítanka pro 3. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN, 2010.

ČEŇKOVÁ, J.; JONÁKOVÁ, A. *Čítanka pro 4. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN, 2010.

ČEŇKOVÁ, J.; JONÁK, Z. *Čítanka pro 5. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN, 2010.

¹⁷WAGNEROVÁ, J.; NOLL, M. *Učíme se číst: Učebnice čtení pro 1. ročník základní školy*. 2. vyd. Praha: SPN, 2005. ISBN: 80-7235-308-X.

¹⁸WAGNEROVÁ, J. *Čítanka pro prvňáčky*. Praha: SPN 2006. ISBN: 80-7235-221-0.

pěti let jsou žákům předkládány básničky a vyprávění o tradicích Velikonoc a Vánoc. Ve třetím ročníku je uveden i advent a vánoční a velikonoční zvyky mají být porovnávány se zvyky v zahraničí. Ve 4. ročníku žáci čtou vyprávění o sv. Anežce České a povídání o Velikonocích (J. Skácel). V učebnicích není ani jeden biblický příběh a kromě sv. Anežky není zmíněna ani žádná legenda.

Otíkova čítanka¹⁹ a modrá řada čítanek (2. – 5. ročník)²⁰ z nakladatelství Prodos obsahují básničky a koledy času vánočního a velikonočního a báseň o svatém Jiří. Z biblických příběhů jsou uváděny vyprávění „O stvoření světa a člověka“ (I. Olbracht), „Adam a Eva“ (L. Pavlát) a „Jak Ježíš přišel na svět“ (Z. Holasová). V čítance pro 4. ročník je pohádkový text „O Pánu Bohu“ (B. Němcová). V celé řadě chybí legendy, oblasti biblických příběhů a svátků jsou zastoupeny poezií i prózou.

Poslední řada čítanek je z nakladatelství Fraus Čítanka 1 – 4 pro ZŠ.²¹ Učebnice pro pátý ročník bude dokončena v létě roku 2011. Kromě literárních textů obsahují učebnice i rozmanité nápady na navazující činnosti. V textech pro druhý ročník je věnována pozornost příběhu o narození Ježíše, Vánocům, sv. Mikuláši, Třem králům a Velikonocům. V komentářích je zmínka o „všech svatých“ a svatodušních svátcích. Ve čtvrtém ročníku žáci čtou příběh o Johance z Arku a o stvoření světa. Textů s křesťanskou tematikou zde není mnoho, ale více vyniknou, vzhledem k trendu „propojování“ a rozvíjení témat pomocí otázek.

---

¹⁹ŠRUT, P. *Otíkova čítanka*. Olomouc: Prodos, 1996. ISBN: 80-85806-28-2.

²⁰MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Čítanka 2: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2004. ISBN: 80-7230-145-4.

MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Čítanka 3: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2004. ISBN: 80-7230-146-2.

MALÝ, R. *Čítanka 4: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-191-1.

MALÝ, R. *Čítanka 5: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-195-9.

²¹BŘEZINOVÁ, L.; HAVEL, J.; STADLEROVÁ, H. *Čítanka 1 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN: 978-80-7238-648-2.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 2 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN: 978-80-7238-722-9.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 3 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN: 978-80-7238-863-9.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 4 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN: 978-80-7238-938-4.

Ve všech zkoumaných čítankových řadách jsou přítomné v různé míře lidové tradice a zvyky spojené s Vánocemi a Velikonocemi. Pouze čítanky SPN neobsahují žádný biblický příběh. Zbylá dvě nakladatelství shodně uvádějí příběh o stvoření světa a narození Ježíše Krista. Překvapivý je přesah v čítankách z nakladatelství Fraus, kde se objevuje větší počet svátků a řady z nakladatelství Prodos, kde je větší četnost biblických vyprávění.

b) Člověk a jeho svět

Oblast Člověk a jeho svět se dělí na dvě období. V prvním, od prvního do třetího ročníku, se žáci věnují předmětu prvouka. Od čtvrté třídy vznikají obvykle předměty dva s různými názvy.

SPN člení učivo druhého období do předmětů vlastivěda a přírodověda. Pro první období má nakladatelství vytvořeny učebnice prvouky, chybí však publikace určena pro třetí ročník. V učebnicích prvouky²² je zařazeno učivo o ročním cyklu spolu s typickými svátky pro zimní a jarní období. Oba svátky, Vánoce i Velikonoce, se objevují v učebnici znovu tak, aby časově vycházely na dobu jejich slavení. Žáci čtou básničky, koledy, učí se o tradicích a zvycích a porovnávají své zkušenosti s případnými spolužáky – cizinci. Ve čtvrtém ročníku se žáci v učebnici vlastivědy²³ seznámí se sv. Cyrilem, sv. Metodějem, sv. Václavem, sv. Ludmilou a sv. Vojtěchem. Učebnice seznamuje žáky s pojmy kostel, bazilika a rotunda. Publikace vysvětluje počítání letopočtu ve spojitosti s narozením Ježíše Krista.

---

²²PODROUŽEK, L.; MLADÁ, J. *Prvouka pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2004. ISBN: 80-7235-015-3.

PODROUŽEK, L.; MLADÁ, J. *Prvouka pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2001. ISBN: 80-7235-013-7.

²³*Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN, 2010. ISBN: 978-80-7235-475-7.
Vlastivěda pro 5. ročník ZŠ nová řada dle RVP. Praha: SPN, 2010. ISBN: 978-80-7235-477-1.

Nakladatelství Prodos dělí učivo diskutované oblasti na předmět *Člověk a jeho svět* pro 1. až 3. ročník²⁴ a pro 4. a 5. ročník vydává šest učebnic, které žáci používají dva roky. V prvním období se učebnice věnují tradicím a zvykům Vánoc a Velikonoc, které se porovnávají se způsobem slavení v jiných zemích. Ve druhém období jsou v učebnici s názvem *Lidé a čas*²⁵ zmíněni národní světcí (sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Vojtěch, sv. Anežka) a věrozvěsti Konstantin a Metoděj. Publikace s názvem *Lidé kolem nás*²⁶ se zabývá kulturní rozmanitostí a změnami kultury v Evropě.

Nakladatelství Fraus pojmenovává předměty v prvním období „prvouka“²⁷, ve druhém „příroda“ a „společnost“. V první ročníku žáky seznamuje s Vánocemi, adventním kalendářem, osobností sv. Mikuláše a Velikonocemi z hlediska tradic a zvyků. Druhý ročník detailně popisuje vánoční příběh a porovnává svátek s podobnými slavnostmi v jiných náboženstvích (judaismus, islám) a denominacích (pravoslaví).

V učebnici pro třetí ročník je komiks zpracovávající biblický příběh vyvedení židovského národa z Egypta, který je připomínán při Pesachu (velikonoční svátky v judaismu). Na něj navazuje velikonoční příběh o smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, který je důvodem pro slavení křesťanských Velikonoc. Ježíš Kristus je také zmiňován v souvislosti s letopočtem. Předmět společnost²⁸ se věnuje mimo jiné i historii, kde jsou žákům představeni Konstantin (Cyril), Metoděj a patron české země sv. Václav.

---

²⁴DANIELKOVÁ, H. *Člověk a jeho svět 1*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-187-4.

DANIELKOVÁ, H. *Člověk a jeho svět 2* Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-188-1.

DANIELKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Člověk a jeho svět 3* Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-189-8.

²⁵MIKULENKOVÁ, L. *Lidé a čas (4. a 5. ročník)*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-225-3.

²⁶ŠULCOVÁ, K. *Lidé kolem nás (4. a 5. ročník)*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-223-9.

²⁷DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 1 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN: 978-80-7238-645-1.

DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 2 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN: 978-80-7238-765-6.

DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 3 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN: 978-80-7238.

²⁸DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J.; STRAŠÁK, Z. *Společnost 4 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN: 978-80-7238-944-5.

Z publikace se žáci také dozvědí, co je to katedrála, kostel a klášter. Učebnice pro pátý ročník zatím není publikována.

Učebnice k výukové oblasti Člověk a jeho svět obsahují učivo o velikonočních a vánočních svátcích, ale pouze nakladatelství Fraus explicitně uvádí křesťanský rozměr svátků. Oproti tomu učebnice z nakladatelství Prodos a SPN prezentují více českých světců. Sakrální prostory jsou zmiňovány ve všech učebnicích (kostel, rotunda, bazilika, katedrála...), avšak vysvětlení jejich funkce není všude stejně rozsáhlé a úplné.

c) Učebnice anglického jazyka – výsledky výzkumu

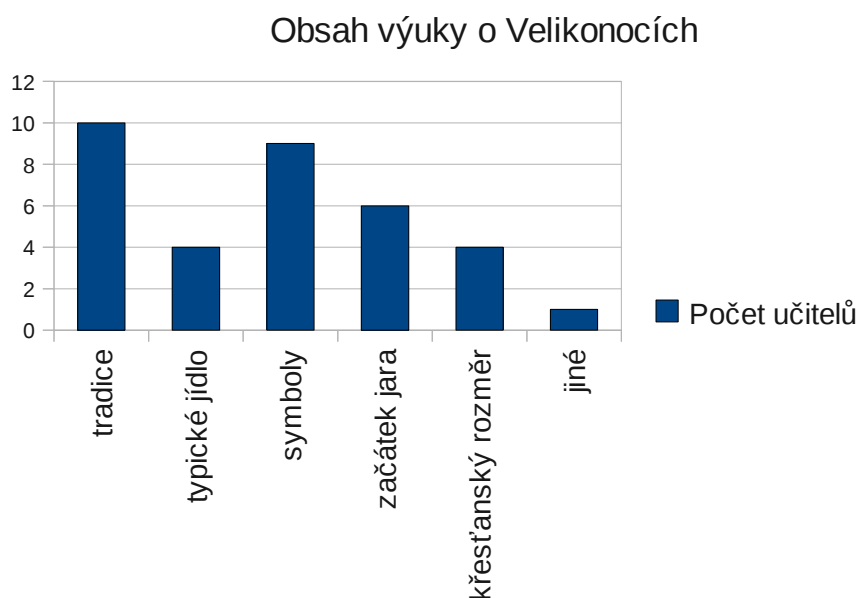
Učebnic pro výuku anglického jazyka s doložkou MŠMT je mnoho, proto jsem využila již dříve provedeného průzkumu, který se zabýval křesťanskými svátky (konkrétně Velikonocemi) ve výuce anglického jazyka na prvním stupni základní školy v souvislosti s učebnicemi a dalšími výukovými materiály. Jsem si vědoma, že téma výzkumu je mnohem užší než téma této práce, ale i přesto považuji jeho výsledky za výpovědi schopné. Dotazník je obsažen v příloze.

Průzkumu se zúčastnilo dvanáct prvostupňových pedagogů anglického jazyka z pražských i mimopražských základních škol. Jedna otázka zjišťovala, zda je v učitelem používané učebnici nějaká zmínka o Velikonocích. Odpovědi jsou shrnuty v tabulce 2.

Název učebnice	Velikonoce	počet učitelů
Angličtina – SPN	ano	3
Chit Chat 2	ano	1
Happy Street/House	ano	2
Project – IV Edition	ano	1
Join Us	ano	2
Hello kids!	ne	1
Fun for Starters/Movers/Flyers	ano	1
Oxford Reading and Writig	ne	1

Tabulka 2: Velikonoce v učebnicích anglického jazyka

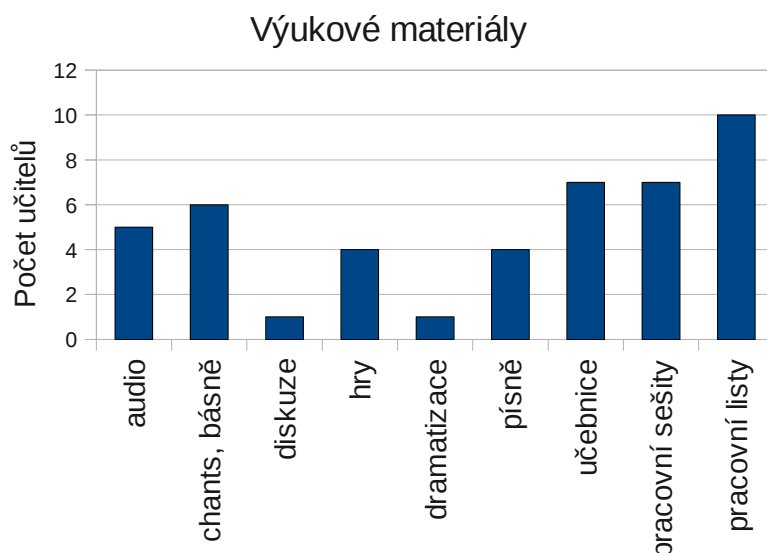
Deset pedagogů uvedlo, že začleňují téma Velikonoc do výuky. Ti odpovídali na další otázky ohledně toho, jaké oblasti svátku začleňují do výuky, viz Ilustrace 1. Překvapivé je, že 40 % učitelů, kteří začleňují Velikonoce do výuky, se zabývají v anglickém jazyce také křesťanským rozměrem svátku.

Ilustrace 1: Obsah výuky o velikonočních svátcích v anglickém jazyce

Posledním zajímavým údajem, který průzkum přinesl, je četnost používaných materiálů při výuce (Ilustrace 2) a otázka, zda učitelé používají jen učebnice nebo i jiné materiály. Všichni učitelé se shodli na tom, že učebnice není dostačující a je třeba vytvářet či jinde získávat další výukové materiály. Jako zdroj uváděli učitelé převážně internet nebo jiné publikace.

Sami učitelé svými odpověďmi dali najevo, že křesťanské otázky patří do vzdělávacího systému. Uvědomují si, že učebnice anglického jazyka nejsou v této oblasti dostačující a vyhledávají nebo vytváří další materiály.

Ilustrace 2: Používané výukové materiály

Závěr

Učební materiály, které jsem zkoumala, obsahují křesťanskou tematiku v různém rozsahu a hloubce. Je zřejmé, že autoři učebnic považují křesťanství za důležité i přesto, že tato oblast není přímo uváděna v RVP ZV. Některé publikace se více věnují tradicím a lidovým zvykům, zatímco křesťanský základ svátků v nich

zmíněn není. Jinde se neobjevují žádné biblické příběhy či legendy. V žádné učebnici jsem neobjevila popis křesťanství, který by vysvětlil čemu náboženství věří.

Výsledkem průzkumu učebnic je zjištění, že se v učebnicích o křesťanství píše a z toho vyplývá, že se toto náboženství ve vyučování vyskytuje. Problém spatřuji v nevyváženém obsahu učebnic z různých nakladatelství. Následně žáci, vlivem různorodosti učebnic, nedostávají stejné informace o křesťanství. Z toho mohou vyvstat problematické okamžiky při přechodu na druhý stupeň nebo nižší stupeň víceletých gymnázií, kde se předpokládá, že žáci již nějaké znalosti mají.

Z obsahu učebnic vyplývá, že všichni žáci mají znát Vánoce a Velikonoce i s křesťanským významem, osobnosti světců Cyrila, Metoděje a Václava. Žáci by se měli setkat alespoň s nějakým biblickým příběhem a s pojmy kostel a klášter.

Výsledkem výzkumu anglických učebnic je poznatek, že obsah výukové publikace je pro pedagoga podnětný a inspirující, ale není vyčerpávající. Sami učitelé při výzkumu dali najevo, že je třeba učebnice doplňovat a nepoužívat je jako jediný výukový materiál. Konkrétní obsah učiva tedy nejvíce závisí na osobnosti učitele a jeho úsudku.

3. Situace v Evropě

Situaci v České republice jsem již popsala, nyní ji chci porovnat se stavem evropského vzdělávání v souvislosti s křesťanstvím. Zkoumanými zeměmi jsou Francie, Německo, Rakousko, Slovensko a Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

a) Francie

Ve Francii je vzdělávací systém a celý stát naprosto neutrální vzhledem k náboženství. Vychází to z Napoleonského konkordátu (rok 1801) a zákona o rozdělení církve a státu (rok 1905).²⁹ Náboženství je možno vyučovat jen v soukromých školách (v 90% katolické církevní) nebo po vyučování formou kroužků pro žáky, kteří o náboženskou výchovu mají zájem³⁰. Ve školách ani jinde ve veřejných prostorách nesmí být žádné náboženské symboly. Toto nařízení vychází ze zákona (rok 2004) a má zvyšovat toleranci etnických a náboženských skupin.

Je otázkou, zda neinformovanost a zákaz veškerých projevů náboženského přesvědčení opravdu vedou k toleranci. Podle mého se tím zruší pluralita společnosti, tudíž nebude co „tolerovat“.

b) Spolková republika Německo

Německý vzdělávací systém je řízen konferencí ministrů školství jednotlivých zemí (Kultusministerkonferenz), která však klade většinu zodpovědnosti za vzdělávání na jednotlivé země. Každá spolková země vytváří své vlastní vzdělávací plány

---

²⁹EACEA. *Organisation of the education system in France 2009/10* [online] .European Commission, [cit. 2010-12-16]. s. 19. URL:<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#france>.

³⁰About France.com. *The French Education System* [online]. [cit. 2011-1-20]. URL:<<http://about-france.com/primary-secondary-schools.html>>.

(Lehrplan), určuje zda bude povinný předmět náboženská výchova akolik hodin týdně mu bude věnováno.

Ve většině spolkových zemí je náboženství běžným vyučovacím předmětem. Vyučovat náboženství smí jen schválené náboženské společnosti (Výmarská ústava z roku 1919), které mají právo na tvorbu učebních plánů, výběru učebnic i jmenování učitelů náboženství. O účasti žáků v hodinách náboženské výchovy rozhodují do dvanácti let rodiče, od 12 do 14 let musí být jejich rozhodnutí potvrzeno souhlasem žáka a od 14 let již sám žák rozhoduje, zda se chce účastnit hodin náboženství. Ti, kteří nenavštěvují hodiny náboženství, mají většinou povinně předmět etika. Název předmětu není jednotný (Ethik, Ethikunterricht, Philosophie , Philosophieren mit Kindern ...).³¹

Počet hodin náboženského vyučování se pohybuje od jedné do tří hodin týdně. Většina spolkových zemí věnuje náboženství 2 hodiny týdně. Osnovy předmětu má každá spolková země vlastní. Například Grundschule Kuhstraße³² v městě Velbert v Severním Porýní – Vestfálsku nabízí žákům evangelické a katolické náboženství. Ve většině případů však státní školy bez náboženské příslušnosti výuku náboženství neposkytují nebo tuto skutečnost neprezentují veřejně.

V Düsseldorfu (Severní Porýní – Vestfálsko) je překvapující poměr církevních (katolických a evangelických) škol a škol bez náboženské příslušnosti. Církevních škol je zde 43 (47,8%), z toho je 39 katolických a 4 evangelické. Bez příslušnosti je 47 škol

---

³¹Kultusministerkonferenz: *Zur Situation des Ethikunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland* Bonn: 2008.

Kultusministerkonferenz: *Zur Situation des Evangelischen Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland* . Bonn: 2002.

LOHMAR, B., ECKHARDT, T. (ed.) *The Education System in the Federal Republic of Germany 2008 : a description of the responsibilities, structures and developments in education policy for the exchange of information in Europe* [online]. [cit. 2010-12-18]. Bonn: 2010. URL:

<<http://www.kmk.org/dokumentation/das-bildungswesen-in-der-bundesrepublik-deutschland/dossier-englisch/publikation-zum-download.html>>.

³²Städtische Gemeinschafts-Grundschule Kuhstraße [online]. Velbert, [2011–1–20].

URL:<<http://www.grundschule-kuhstrasse.de/index.htm>>.

(52,3%). Všechny církevní školy samozřejmě nabízejí výuku náboženství, v necírkevních školách záleží na rozhodnutí samotného vedení školy.

Pro ilustraci popisují výukový plán pro předmět evangelické náboženství pro první stupeň základního vzdělání (Grundschule) v republice Severní Porýní Vestfálsko. Plán je rozdělen na dvě období: *Zaměření na počátku školní docházky* (Schwerpunkte in der Schuleingangsphase) a *Zaměření ve třetí a čtvrté třídě* (Schwerpunkte in den Klassen 3 und 4). V několika oddílech je určen vzdělávací obsah pro obě období. Je zde například uvedeno, že se žáci seznamují s církevním shromážděním a s komunitním centrem protestantské církve, prožívají svátky a slavnosti církevního roku, setkávají se s jinými náboženstvími (judaismus, katolicismus, islám) hlavně ve formě svátků. Veškeré náměty jsou doprovázeny biblickými citacemi. Výchozím materiálem pro učitele je Lutherova Bible (Lutherbibel). Při četbě se soustředí na poselství textu a význam se propojuje s životními zkušenostmi³³.

c) Rakousko

Rakouská vzdělávací politika vychází ze dvou dokumentů: zákon o školní organizaci (Schulorganisationsgesetz) a školský zákon (Schulunterrichtsgesetz), které poskytují dostatek volnosti, aby si mohla každá škola vytvořit vlastní vzdělávací program. Náboženská výchova je povinným předmětem s časovou dotací dvě hodiny týdně³⁴. V rámci školy je možné vyučovat všechna státem uznaná náboženství: katolická církev, evangelické církve, ortodoxní církve, starokatolická církev, metodistická církev, mormonská církev, arménská apoštolská církev, novoapoštolská církev a náboženská společenství: izraelská náboženská společnost, islámské společenství, buddhistická

---

³³Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein – Westfalen. *Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen*. Frechen: 2008.

³⁴*Lehrplan der Volksschule, Artikel i und II, Stand: BGBl. II Nr. 290/2008, August 2008.*

*náboženská společnost*³⁵. Žáci do 14 let mohou být z náboženského vyučování (Religionsunterricht) omluveni rodiči³⁶.

Pro ilustraci uvádím, že ve Vídni v Ganztagschule Nova³⁷ vyučují islámské, evangelické a římskokatolické náboženství, ve škole Volksschule Vorgartenstraße 191³⁸ vyučují islámské a římskokatolické náboženství nebo ve škole Volksschule Kleine Spergasse³⁹ se vyučuje katolické, islámské a ortodoxní náboženství. Ve všech školách bylo zastoupeno křesťanské náboženství bez ohledu na konkrétní denominaci. Vzdělávací programy pro jednotlivá vyznání jsou zpracovávány jednotlivými církvemi nebo společenstvími ve spolupráci s pedagogy. Výukové plány pro různá náboženství je možné vyhledat na internetu.

d) Slovenská republika

Základní vzdělávání prvního stupně je na Slovensku řízeno dokumentem „Štátný vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike“⁴⁰, který obsahuje profil absolventa, rámcový vzdělávací plán, osnovy, cíle a klíčové kompetence. Na jeho základě si školy vytváří individuální vzdělávací program. Mezi vzdělávací oblasti patří oblast *Človek a hodnoty*, která se zaměřuje na kultivaci žáku z hlediska sociálního, duchovního a duševního. Žáci si vybírají mezi povinně volitelnými předměty etická a náboženská výchova.

---

³⁵ONDRAŠÍK, M. Poznámky k poměru církví a státu v Rakouské republice. *Revue církevního práva*. [online]. 1995, roč. 1, č. 2. URL: <<http://spscp.prf.cuni.cz/1-10/ondrak.htm>>.

³⁶Religionsunterrichtsgesetz 1949 (855/A) [školský zákon o náboženství].

³⁷Ganztagsvolksschule Novaragasse 30 [online]. [2011–1–20]. Wien.

URL: <<http://www.wbn.wien.at/schulen/902071/team.html>>.

³⁸Volksschule Vorgartenstraße 191 [online]. [2011–1–20]. Wien.

URL: <http://195.202.144.53/volksschule/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1>.

³⁹Volksschule Kleine Spergasse [online]. [2011–1–20]. Wien.

URL: <<http://www.schulen.wien.at/schulen/902051/team.html>>.

⁴⁰Štátný Pedagogický Ústav: *Štátný vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike*. 2008.

Ústav informácií a prognóz školstva⁴¹ mi poskytl statistiku z roku 2010. Z celkového počtu 196 439 žáků na prvním stupni ZŠ (1. - 4. třída) si zvolilo náboženskou výchovu 146 242 žáků (74,4%) a 50 013 žáků (25,5%) etickou výchovu. zbylou část tvoří žáci integrovaní, kteří jsou osvobozeni kvůli zdravotnímu znevýhodnění.

Podle charakteristiky předmětu má náboženská výchova v žácích rozvíjet toleranci k jiným náboženstvím, napomáhat k náboženskému zakotvení, vést žáky k sebeúctě, a vlastnímu vnímání Boha. Předkládá žákům otázky o významu života, světa, dobra a zla a rozvíjí sociální dovednosti.⁴²

e) Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Ve Spojeném království má každá země své kurikulum. Anglické (National Curriculum)⁴³, waleské (National Curriculum)⁴⁴ a severoirské (Northern Ireland Curriculum)⁴⁵ jsou podobné dokumenty, které určují, co se žáci mají naučit. Pouze v Severním Irsku si školy mohou vypracovat dodatečný program, který lépe specifikuje zaměření školy. Ve Skotsku existuje velice volné kurikulum (Curriculum for excellence)⁴⁶, které poskytuje učitelům prostor pro vlastní profesionální intenci a všechny školy musí vypracovat školní program. Ve všech zemích Spojeného království je povinný předmět náboženská výchova (Religious Education).

---

⁴¹Ústav informácií a prognóz školstva [online]. [cit. 2011–2–10]. URL:<<http://www.uips.sk/>>.

⁴²Štátny Pedagogický Ústav: Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike . 2008.

⁴³National Curriculum [online]. [cit. 2010–11–27].

URL: <<http://curriculum.qcda.gov.uk/index.aspx>>.

⁴⁴Welsh Assembly Government. National curriculum [online]. [2010 - 11–27]. URL:<<http://wales.gov.uk/topics/educationandskills/schoolshome/curriculuminwales/arevisedcurriculumforwales/nationalcurriculum1/?lang=en>>.

⁴⁵Northern Ireland Curriculum [online]. [cit. 2010–11–27].

URL:<http://www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/>.

⁴⁶Learning and Teaching Scotland: Curriculum for Excellence: Building the Curriculum 3: a Framework for Learning and teaching [online]. [cit. 2010–11–27].

URL: <<http://www.ltscotland.org.uk/buildingyourcurriculum/policycontext/btc/btc3.asp>>.

V anglickém kurikulu je obsah učiva náboženské výchovy jen ilustrativní, školy se řídí regionální správou. Podle navrženého sylabu se žáci učí „o náboženství“ (about religion), kde se seznamují s příběhy a posvátnými spisy, mluví o jejich významech, pojmenovávají a poznávají různé svátky a slavnosti, snaží se pochopit důležitost náboženství pro lidi kolem sebe a uvědomit si, jaké změny to přináší do jejich života.

Žáci popisují hlavní aspekty náboženství, příběhy a tradice s ním spojené. Rozlišují různá náboženství a znají odbornou terminologii. Žáci se také učí „z náboženství“ (from religion), uvažují o svém vztahu k náboženství, sdílejí své zkušenosti a názory i s věřícími spolužáky a uvažují o dobru a zlu ve vztahu k sobě samým i ostatním. Navštěvují sakrální stavby, poutní místa, zaměřují se na symboly a pocity, besedují s věřícími z různých komunit.⁴⁷

Ostatní země, Wales, Severní Irsko a Skotsko, mají v kurikulárních dokumentech obdobnou charakteristiku předmětu z hlediska obsahu učiva. V celém Spojeném království mohou rodiče své potomky z předmětu odhlásit.⁴⁸

f) Porovnání s Českou republikou

Česká republika se vzdělávacím systémem nejvíce podobá Slovensku, ale přístupem k náboženství se více přibližuje francouzskému pojetí, kde se veškeré náboženské skutečnosti podávají neutrálně a náboženství se nevyučuje. Novým počinem ve formě nepovinně volitelné etické výchovy se naše republika posunula o kousek blíže slovenskému systému, který považují pro naše školství za nejvhodnější. Každý žák si volí mezi etickou a náboženskou výchovou. Systém je podobný německému či britskému pojetí, ale v rámci prvního stupně v obou jmenovaných zemích rozhodují o účasti či neúčasti rodiče, nikoli žák sám. Svobodné rozhodování žáků více podporuje

---

⁴⁷Qualifications and Curriculum Authority: *Religious education: The non-statutory national framework*. London: 2004. ISBN: 1-85838-574-1.

⁴⁸*School Standards and Framework Act 1998* Part II, Chapter 6, section 71.

myšlenky prezentované RVP ZV, který chce naučit žáka samostatnosti, rozhodnosti a sebepoznání.

Žáci prvního stupně ve zkoumaných zemích (kromě Francie) pracují s biblickými texty, zabývají se věroukou (co je předmětem víry) i prožíváním (svátky). Učitelé vedou žáky k toleranci a pochopení jiných náboženských směrů tím, že o nich s žáky hovoří. V České republice se na primární úrovni podle vzdělávacích dokumentů mají žáci učit toleranci, ale nikde není uvedeno, že se mají dozvídat informace o různých směrech. Vše závisí na vnitřních plánech školy, učebnicích a osobnosti učitele. Česká republika tedy v porovnání s evropskými státy nepředkládá ve vzdělávacích dokumentech (konkrétně v RVP ZV) jasné pokyny pro výuku o křesťanství.

Chceme-li získat jasnější představu o postavení křesťanství ve výuce na prvním stupni ZŠ, musíme se obrátit přímo na pedagogy. Proto se chci v empirické části, formou polostrukturovaného rozhovoru, tázat učitelů prvního stupně na podrobné skutečnosti, spojené s zvolenými oblastmi (svátky a světcí, biblické příběhy a základy křesťanství). Z jejich odpovědí a svých vlastních nápadů vytvořím soubor námětů, který má napomoci při prezentování těchto oblastí žákům.

Empirická část

4. Výzkum

4. 1. Metodologie výzkumu

Výzkumný projekt se zabývá problematikou křesťanství ve výuce na prvním stupni ZŠ. Na základě vzdělávacích dokumentů a zhodnocení situace v České republice, z nichž vyplývá, že o zařazování křesťanských témat do výuky rozhoduje pedagog, jsem se rozhodla vytvořit výzkum, který přinese empirické poznatky.

Cílem je zjistit skutečné údaje o tom, co je z křesťanství žákům prvního stupně předkládáno, jaké jsou při výuce voleny prostředky a zda je pro pedagogy učebnice z hlediska křesťanství (konkrétně svátky a světcí, biblické příběhy a základy křesťanství) dostačujícím materiálem.

Před samotným výzkumem jsem formulovala pracovní hypotézy. Hypotéza 1: Učitelé zařazují do výuky křesťanské prvky, přestože to není přímo uváděno ve vzdělávacích dokumentech. Hypotéza 2: Pokud učitel zařazuje do výuky svátky nebo osobnosti světců, jsou žáci seznamováni i s křesťanskými základy svátků a životními příběhy svatých. Hypotéza 3: Učebnice neobsahují dostatečné informace o křesťanství. Hypotéza 4: Učitelé využívají rozmanitých prostředků pro prezentaci křesťanství.

*Aplikovaný výzkum je zaměřen na aplikaci, tj. na využívání výzkumných poznatků v praxi.*⁴⁹ Výzkum lze charakterizovat jako aplikovaný, neboť informace získané od respondentů budou dále zpracovány do výsledného souboru aktivit. Z hlediska vztahu k realitě se jedná o empirický výzkum, jenž se zabývá konkrétními

---

⁴⁹PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum: Uvedení do teorie a praxe*. Praha: Krolinum, 1995. ISBN: 80-7184-132-3. s 12.

poznatky a aktéry edukačního procesu. Výzkum je též kvalitativní, protože se zabývá nejen konkrétními otázkami, ale i širším kontextem a názory pedagogů.

Nástrojem výzkumu je polostrukturovaný rozhovor, jehož základní osnovu tvoří třináct otázek, které na sebe navazují svým obsahem. Polostrukturovaný rozhovor jsem zvolila, protože poskytuje lepší prostor respondentům pro vyjádření myšlenky a osobě, která rozhovor vede, skýtá oporu. Metoda spočívá v přímém dotazování se za pomoci připravených otázek, které je možné různě přeformulovat, upravit, rozvádět a přeskupovat.

Výběr výzkumného vzorku byl záměrný. Zvolila jsem pět učitelek, se kterými jsem se setkala během praxí, a tak bylo snazší navázat kontakt a vést rozhovor bez pobízení a přemlouvání. Zároveň je možné porovnat pedagogy z velkoměsta (Praha, ZŠ Petřiny – Sever) a menšího města (Neratovice, ZŠ Ing. M. Plesingera – Božinova). Tři paní učitelky z Neratovic v současnosti učí v paralelních ročnících, bude tak možné pozorovat rozdílné názory a postoje v rámci spolupracujících pedagogů. V následujících odstavcích popíši, jak jsem postupovala při sestavování otázek.

Považujete za důležité, aby dnešní společnost byla informovaná o křesťanství? Vědí lidé, o čem je křesťanství, z čeho vychází a co hlásá? (Povědomí o svátcích, svatých, Bibli, Ježíši....) Myslíte si, že má společnost v této oblasti dostatečné znalosti?

Struktura dotazníku je trychtýřovitá, od obecných otázek k složitějším. První tři otázky uvádí téma v širším kontextu než je zkoumáno, ale navozují téma a reflektují základní postoje respondentů k tématu křesťanství.

Měli by nějaké informace o křesťanství dostat i žáci 1. stupně? Jaké?

Čtvrtá otázka se již zaměřuje na cílovou skupinu, tedy žáky prvního stupně. Kromě prosté odpovědi mají respondenti rozvést, jaké informace o křesťanství mají žáci získat během prvního stupně základní školy. Otázka vytváří prostor pro konkrétnější odpovědi, které nejsou ovlivněny žádnými nabídnutými možnostmi. Předpokládám, že dotazované nepopíší obsah učiva podrobně, ale vybaví si to, co osobně považují v souvislosti s křesťanstvím za nejdůležitější.

Rozdělila jsem křesťanství do třech oblastí: svátky a svatí, biblické příběhy a základy křesťanství. Které z nich ve výuce během všech pěti let začleňujete?

Další otázka předkládá jasná stanoviska a respondenti mají možnost porovnat to, co uvedli v předcházející odpovědi s nabízenými oblastmi.

O kterých svátcích a svatých se s žáky bavíte? (př. Vánoce Velikonoce, advent, půst, „dušičky“ sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Vojtěch, Cyril a Metoděj, sv. Anežka Česká,...) Zmiňujete v souvislosti se svátky také křesťanský rozměr svátku? Je učebnice (kterou používáte) v tomto směru dostačující? Používáte při výuce i jiné materiály (jinou učebnici, pracovní listy, CD ROM....)? Jaké? Jaké činnosti spojujete s tématem svátků a světců (výtvarné, hudební, exkurze, besedy...)?

Další otázky se týkají oblasti „svátky a světcí“. Učitelé vyjmenují, které svátky do výuky zařazují a zda uvádí i jejich křesťanský rozměr. Dále se dotazují na uspokojivost učebnic v oblasti křesťanství. V případě jejich nedostatečnosti chci zjistit, jaké doplňkové materiály pedagogové používají. Poslední otázka se zabývá činnostmi, do kterých zasahuje oblast svátků a světců. Této oblasti je věnováno v rozhovoru

nejvíce prostoru. Z předešlé teoretické části je zřejmé, že svátky a světci jsou nejčastěji uváděni ve vzdělávacích programech i učebnicích.

Čtou vaši žáci v průběhu prvního stupně nějaké biblické příběhy? Jaké? Jsou tyto texty obsaženy v čítankách, jiných učebnicích nebo jsou prezentovány jako dodatková četba? Používáte pro seznámení žáků s biblickými příběhy i jiné materiály (obrázky, video, divadelní představení...)?

Biblickými příběhy se zabývají tři otázky. Respondenti mají odpovědět, zda žáci čtou biblické texty a uvést konkrétní příběhy. Učitelé mají říct, jestli jsou příběhy obsaženy v čítankách, případně jaké další materiály v praxi používají.

Dozvědí se žáci „o čem“ je křesťanství, jak vzniklo, na čem stojí, co je kostel, k čemu slouží atp.? Jaké k tomu používáte prostředky (besedy, návštěva kostela...)?

Poslední dvě připravené otázky zjišťují, jestli žáci získají základní poznatky o křesťanství a o dalších oblastech, které s křesťanstvím souvisí. Kompletní struktura rozhovoru je uvedena v příloze.

Další otázky nejsou v osnově obsaženy, ale při samotných rozhovorech se mohou objevit další důležité informace, které budou zahrnuty do výzkumu.

4. 2. Výsledky výzkumu

Nejdříve uvádím stručnou charakteristiku jednotlivých učitelek, viz tabulka 3. Kromě údajů uvedených v tabulce je důležitá i skutečnost, že se všechny pedagožky považují za nevěřící.

respondent	škola působnosti	vzdělání	délka praxe	rozsah praxe
A	ZŠ Ing. M. Plesingera – Božinova	ped. fakulta Plzeň	25 let	1. - 5. třída
B	ZŠ Ing. M. Plesingera – Božinova	ped. fakulta Praha	6 let	1. -2. třída
C	ZŠ Ing. M. Plesingera – Božinova	ped. fakulta Praha	14 let	1. -2. třída
D	ZŠ Petřiny- Sever	ped. fakulta České Budějovice	16 let	1. - 5. třída
E	ZŠ Petřiny- Sever	ped. fakulta Praha	14 let	1. - 5. třída

Tabulka 3: Charakteristika respondentů

Rozhovory byly vedeny ve školním prostředí (třída, sborovna), bez přítomnosti rušivých elementů. Každý rozhovor začal stručným popisem tématu mé diplomové práce a některých poznatků získaných z teoretické části. Doba trvání jednoho rozhovoru se pohybovala od 30 do 60 minut. Při realizaci jsem se držela struktury, ale každý rozhovor byl jedinečný a získala jsem tím další relevantní informace, které oslovené považovaly za důležité. Na tyto podstatná fakta jsem se poté ptala i ostatních.

Úvodní otázka otevírá téma křesťanství. Na škále (1 – 5) označili všichni respondenti, že je důležité (4), aby dnešní společnost byla informována o křesťanství. Doplnková tvrzení jsou uspořádána v tabulce 4.

respondent	doplnění
A	Společnost má být o křesťanství informována, bez nátlaku.
B	Společnost má mít průměrnou znalost křesťanství, tušit, o čem je.

Tabulka 4: Společnost a křesťanství

Osobní pohled respondentů na informovanost dnešní společnosti v oblasti křesťanství se shoduje v tom, že podle všech dotázaných nemá společnost dostatečné povědomí o křesťanském náboženství. Rozšiřující výpovědi viz tabulka 5.

respondent	doplnění
A	Ne všichni lidé vědí, o čem je křesťanství.
B	Nevědí.
C	Lidé toho všeobecně o křesťanství vědí málo. Najdou se tací, kteří vědí dost (věřící).
D	Znalosti společnosti nejsou úplně dostatečné. Lidé si myslí že mají dostatečné znalosti, ale ve skutečnosti je nemají.
E	Ne, krom křesťanských rodin má společnost o křesťanství nedostatečné znalosti.

Tabulka 5: Znalost křesťanství ve společnosti

Všechny pedagožky tvrdí, že by žáci prvního stupně měli získat základní přehled o křesťanství. V tabulce 6 jsou zaznamenány vyjmenované oblasti a další doplňující skutečnosti.

respondent	informace	doplnění
A	hlavně svátky	Informace o křesťanství patří ke všeobecnému vzdělání.
B	Velikonoce, Vánoce, svatí	
C	Informace o křesťanství, které jsou přiměřené věku žáků.	
D	biblické příběhy, svátky	Společnost vychází z křesťanství již 2000 let.
E	svátky, Bible, Ježíš Kristus, stavby	

Tabulka 6: Informace o křesťanství pro žáky 1. st. ZŠ

Během rozhovoru většina respondentů zjistila, že do výuky zařazují i další témata, která je v první okamžik nenapadla. Dokazuje to, že většině z nich se v souvislosti s křesťanstvím vybaví slavení svátků. Přesto však čtyři učitelky zařazují do výuky všechny tři diskutované oblasti (svátky a světcí, biblické příběhy a základy křesťanství). Poslední oslovená (B) zmiňovala hlavně svátky a svaté, protože učí pouze první a druhou třídu.

Další otázka se týkala svátků a světců. Vytvořila jsem tabulku 7, ve které jsou chronologicky uvedeny svátky a světcí, od začátku do konce školního roku. U každého je uváděno, které učitelky je zařazují do výuky. Je třeba mít na zřeteli, že dvě pedagožky již delší dobu učí pouze první a druhou třídu, a proto některá témata neprobírají. Důvodem je nízký věk žáků a omezený čas, který mají k dispozici.

Všechny učitelky zmiňují křesťanský rozměr svátků i života světců. Nejvíce se jich věnuje době adventní, vánoční a velikonoční, svatému Václavovi a Vzpomínce na věrné zemřelé (dušičky). Překvapující je široký výčet světců.

svátky a svatí	četnost	respondenti
sv. Ludmila (16. 9.)	3	A, C, D
sv. Václav (28. 9.)	5	A, B, C, D, E
Všech věrných zemřelých „dušičky“ (2. 11.)	5	A, B, C, D, E
sv. Martin (11. 11.)	3	C, D, E
sv. Anežka (13. 11.)	4	A, C, D, E
Advent (začátek 27. 11 – 3. 12.)	5	A, B, C, D, E
sv. Barbora (4. 12.)	2	C, E
sv. Mikuláš (6. 12.) slaveno (5. 12.)	5	A, B, C, D, E
sv. Lucie (13. 12.)	2	C, E
Vánoce (od 24. 12.do Tří králů 6. 1.)	5	A, B, C, D, E
Masopust (6. 1. – popeleční středa)	4	A, B, D, E
Půst (Popeleční středa – Zmrtvýchvstání Páně)	3	C, D, E
Velikonoce (v rozmezí od 22. 3. do 25. 4)	5	A, B, C, D, E
sv. Vojtěch (23. 4.)	3	A, C, D
sv. Jiří (24. 4.)	1	E
sv. Jan Nepomucký (16. 5.)	1	D
sv. Petr a Pavel (29. 6.)	1	E
sv. Cyril a Metoděj (5. 7.)	4	A, C, D, E
sv. Kryštof (25. 7.)	1	E

Tabulka 7: Svátky a světci: Četnost začleňování do výuky

Učebnice jsou podle všech dotazovaných nedostačující. Tři dotazované (A,B, C) používaly během svého pedagogického působení několik různých učebnic (Nakladatelství Fraus, Alter, Nová Škola, Prodos). Slovy jedné z nich (B): „Moc se neliší, v každé je toho trošku.“ Všechny učitelky používají doplňující materiály, jejichž přehled je uveden v tabulce 8.

respondent	materiály
A	fond školní knihovny, projektové dny, dětské časopisy (Sluníčko), Biblické příběhy (I. Olbracht)
B	encyklopedie, Čechy a jejich svatí (P. Piřha), Lidové zvyky (J. Langhammerová)
C	vlastní pracovní listy, obrázky, České pověsti pro malé děti 1,2 (M. Drijverová), Pranostiky a hry na celý rok (I. Moráková)
D	divadelní představení, audionahrávky, Bible Dětská Bible (Orbis Pictus), Biblické příběhy (I. Olbracht)
E	vlastní pracovní listy, internet, Bible (dětská i pro dospělé), Lidové zvyky a obyčeje v křesťanském roce (E. Velebná)

Tabulka 8: Svátky a světcí: Používané materiály

Oblast svátků a světců se prolíná různými předměty a činnostmi. Vzdělávací oblast Umění a kultura (tzn. výtvarná a hudební výchova) je obsažena ve všech výpovědích stejně jako návštěva kulturně vzdělávacích institucí (skanzen v Přerově, pořady Národní galerie o svatých, Břevnovský klášter). Za důležité považovali všichni respondenti diskuzi se žáky o slavení svátků v rodinách, porovnávání zvyklostí a vyprávění dětí z křesťanských rodin, viz tabulka 9.

činnost	četnost
výtvarná výchova	5
hudební výchova	5
pracovní činnosti	4
besedy	1
divadlo/ tématické pásmo	2
portfolio	1
exkurze – galerie, klášter, kostel, betlémy, skanzen	5
projektové dny	2
diskuze	5

Tabulka 9: Činnosti spjaté se svátky a světci

Biblický příběh o narození Ježíše Krista, je žákům předkládán v různých podobách všemi účastnicemi výzkumu. Čtyři z nich (A, C, D, E) uvádí i příběh o stvoření světa a člověka a tři oslovené (C, D, E) doplnily vyprávění o utrpení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Dotazovaná D používá ve výuce navíc starozákonní příběh o Mojžíšovi.

Všichni tvrdí, že v čítankách jsou tyto texty uváděny sporadicky a proto využívají fondů školních knihoven (obvykle Olbrachtovy Biblické příběhy) a předkládají žákům biblické příběhy jako dodatkovou četbu. V rozhovoru s respondentem D jsem se dozvěděla názor na to, proč nejsou biblické texty v čítankách: „Autoři mají strach se vymezit vůči tomuto tématu, aby si neznepřátelili ateisty, kteří o víru nestojí, ani věřící, kterým by se nelíbilo, kdyby byl text nepřesný.“

K seznámení žáků s biblickými příběhy učitelky používají kromě literárních textů i jiné metody a pomůcky, viz tabulka 10.

respondent	materiály
A	dramatizace betlémského příběhu
B	diskuze
C	obrázky
D	dramatizace, audionahrávky, písničky, video, obrázky
E	návštěvy Národní galerie v Praze, obrazy křížové cesty

Tabulka 10: Biblické příběhy: Dodatkové materiály

Z odpovědí vyplývá, že biblické příběhy jsou prezentovány ponejvíce v souvislosti s vánočními a velikonočními svátky a jsou tak začleněny do oblasti svátků. Základy křesťanství jsou také částečně přítomné v předcházejících dvou oblastech. O Ježíši se děti dozvídají z příběhu o narození smrti a zmrtvýchvstání. O křesťanství získávají informace v souvislosti se svatými Cyrilem a Metodějem. Přehled věcných poznatků, které jsou žákům předávány, a prostředků, kterých je při výuce použito, je v tabulce 11. Zajímavou skutečností je spolupráce pražské školy s benediktinským klášterem V Praze – Břevnově.

respondent	informace	prostředky
A	„nemám ucelenou koncepci“	-
B	žádné	-
C	kostel, desatero,	beseda, diskuze s věřícími žáky, obrázky, tvorba třídních pravidel
D	kostel, klášter, duchovní život v klášteře	besedy s mnichy, diskuze, exkurze (Pražský hrad, Břevnovský klášter)
E	kostel, klášter	besedy, exkurze (Břevnovský klášter, kaple na Karlštejně, Vyšehrad)

Tabulka 11: Základy křesťanství: Informace a prostředky

V průběhu prvního rozhovoru sama učitelka (A) uvedla, že považuje své znalosti o křesťanském náboženství za nedostatečné. Následně jsem se i ostatních dotazovaných ptala na jejich hodnocení svých vědomostí v oblasti křesťanství, zda jsou podle nich dostačující pro výuku na prvním stupni. Odpovědi jsou zaznamenány v tabulce 12.

respondent	sebehodnocení	doplnění
A	O křesťanství mám určitý přehled ale nevím vše, co by bylo dobré učit.	Žáci by měli mít možnost poznat všechno
B	Nemám o křesťanství tolik vědomostí kolik bych chtěla. Pro výuku i z osobních důvodů chci vědět víc.	
C	Znám jen částečné informace o křesťanství, které potřebuji pro výuku.	
D	Pro výuku na prvním stupni mi vědomosti stačí, osobně bych chtěla vědět víc.	Obecně učitelé dostatečný přehled nemají.
E	V rámci toho co potřebuji v praxi mám dostačující znalosti, ale chci se dál osobně rozvíjet.	Je třeba nezaujatě předávat základní informace

Tabulka 12: Sebehodnocení v oblasti křesťanství

Důvodem neznalosti je podle respondenta A doba komunismu, která náboženství potlačovala. Oslovená C v souvislosti s komunismem řekla, že: „Komunismus křesťanství ze společnosti vytěsnil, nyní se pomalu vrací do škol a tím i do společnosti.“ Všechny dotázané učitelky si při vzpomínce na svou školní docházku vybavily, že žádné informace o křesťanství nedostaly.

Jakým způsobem prezentují křesťanství respondenti, pokud o něm nemají dostatečné znalosti? Oslovené učitelky B a C využívají toho, že mají ve třídě věřícího žáka, a protože toho o křesťanství tolik neví, nechávají ho povídat samotného a spolu s ostatními žáky mu kladou otázky.

Podobně respondenti D a E uvedli, že vyučují podle metody Začít spolu, která spočívá mimo jiné i v ranním setkávání (kruh), kde si žáci sdělují své zážitky, tedy i o slavení svátků nebo návštěvě kostela. Podá osmiletý nebo devítiletý žák nezkreslené a nezaujaté informace? Myslím, že i z tohoto důvodu by měl pedagog něco o křesťanství vědět.

Všichni respondenti se shodli na tom, že obsah výuky o křesťanství závisí na osobnosti učitele. Ten zařazuje takové informace, které osobně preferuje a pokud sám o křesťanství mnoho neví, může toto učivo vynechat nebo se jím zabývat jen okrajově.

Jakým způsobem zajistit, aby nezkreslené, nezaujaté a pravdivé informace o křesťanství získali všichni žáci? Respondenti A a D vidí řešení v zavedení jednotných osnov, které by se tématem zabývaly. Učitelka D projevila přání, aby byl křesťanství věnován prostor v přípravě budoucích učitelů. Pro pedagogy v praxi by podle ní byla užitečná metodická příručka. Oslovené B a C považují za dobré řešení pozvat si člověka, který by náboženská témata prezentoval. Nezávisle na sobě se tázaly, zda nemám na takovou osobu kontakt.

Co z výzkumu vyplývá? Všechny pracovní hypotézy se potvrdily. Učitelé jsou si vědomi, že křesťanství do výuky patří a začleňují ho i přes nedostatečnost RVP ZV a ŠVP. V oblasti svátků a světců pedagogové seznamují žáky s křesťanským rozměrem slavení a s životními příběhy svatých. Všichni respondenti doplňují učebnice, které se podle jejich výpovědí oblasti křesťanství nevěnují dostatečně.

Učitelé se snaží křesťanství podávat zajímavě a hledají různé metody, postupy a způsoby jak toho docílit. Využívají přitom audiovizuální metody, dramatizaci, diskuze, besedy, výchovně vzdělávací akce, exkurze, jiné publikace či vlastní pracovní listy.

Dotazované učitelky si uvědomují, že sami nevědí v této oblasti tolik, kolik by chtěly a uvítaly by konkrétnější instrukce, pedagogickou průpravu a nabídku ze strany církvi. Je třeba motivovat ke spolupráci buď církve (učitele náboženství, duchovní), nebo školy (vedení, samotné učitele). Oslovené by rády uvítaly například metodickou příručku, která by obsahovala část výkladovou se srozumitelnými a nezkreslenými informacemi o křesťanství a část didaktickou, jež by obsahovala náměty pro práci s žáky, nabídku publikací, dostupných internetových zdrojů a kontaktů, které je možno využít při výuce.

V druhém oddílu empirické části chci shrnout praktické nápady, které mi paní učitelky popsaly během rozhovorů, které jsou publikovány knižně, na internetu a také ty, které mě napadly. Soubor je reakcí na rozhovory a přináší nástin didaktické části metodiky pro oblast křesťanství.

5. Soubor aktivit

Činnosti jsou v souboru řazeny do tří oddílů: svátky a světcí, biblické příběhy a základy křesťanství. Pořadí není náhodné. Křesťanské svátky a osobnosti světců se prolínají občanským kalendářem a ovlivňují život všech lidí (volné dny, zvyky, tradice), proto jsou uvedeny na prvním místě. Biblické příběhy navazují na svátky, protože novozákonní příběhy o narození, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista jsou důvodem slavení Vánoc a Velikonoc. Třetí oddíl základy křesťanství vychází z Bible a křesťanské tradice.

První oddíl, svátky a světcí, je srovnán časově podle data slavení od začátku do konce školního roku, neboť je to pro učitele nejprůhlednější. Druhý oddíl obsahuje publikace a odkazy, které lze využít při prezentaci Bible a nápady pro práci s biblickými příběhy. Třetí část je věnována námětům, jejichž pomocí je možné žákům přiblížit obsah křesťanství. Celý soubor činností není vyčerpávající, a poskytuje uživateli prostor pro vlastní tvůrčí nápady.

Katolická církev (26,8% věřících z celkového počtu obyvatel⁵⁰) je na území České republiky dělena do diecézí a arcidiecézí. Každá má své katechetické centrum, kde je možné získat různé materiály či kontakt na lektory, kteří připravují programy o svátcích, biblických příbězích, kostele atd. Centra jsou otevřena veřejnosti. Některé

---

⁵⁰ČSÚ. *Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem* [online]. c2003, [cit. 2010–8–12]. URL:<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

pomůcky jsou volně stažitelné, ostatní jsou uloženy v archivech center⁵¹. Všechny poskytované materiály poslouží učitelům jako inspirace a mohou je upravovat podle svých potřeb. Katechetice (výuce náboženství) se věnují samozřejmě i ostatní křesťanské církve⁵². Některé se více zaměřují na studium Bible.

Další možnost, jak prezentovat křesťanství, je spolupráce s místní církví. S duchovním (kněz, pastor, kazatel) nebo s katechetou (učitele náboženství) lze dohodnout téma a pozvat ho do školy na besedu. Toto řešení je vhodné zvláště v případě, že pedagog nemá dostatečné znalosti nebo neví, jak téma zpracovat. Všeobecné informace o křesťanství pro dospělé jsou snadno dostupné i na internetu⁵³ stejně jako materiály ze všech oblastí zpracované přímo pro děti.⁵⁴

---

⁵¹Katechetické centrum biskupství brněnského [online]. Biskupství brněnské, aktualizováno 13. 1. 2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.biskupstvi.cz/kc/pomucky.html>>.

Centrum pro katechezi Olomouc [online]. c2011, aktualizováno 28.2.2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.syzet.estranky.cz/clanky/materialy-ke-stazeni.html>>.

Diecézní katechetické centrum [online]. Biskupství plzeňské, c2010. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.bip.cz/biskupstvi/struktura-biskupstvi/diecezni-katecheticke-centrum/>>.

Diecézní katechetické středisko [online]. biskupství českobudějovické, c2006. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.kc.bcb.cz/Terminy/Programy-pro-skoly>>.

Biskupství královéhradecké: Pedagogické centrum [online]. aktualizováno 10. 12. 2010. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.diecezehk.cz/pastorace/pedagogicke-centrum/vyukove-materialy-pro-skoly>>.

Diecézní katechetické centrum Litoměřice [online]. c2007. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://www.katechet-ltm.webz.cz/matros.html>>.

Katechetické a pedagogické centrum [online]. Biskupství ostravsko-opavské, c2006–2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://kpc-ostrava.archa.info/>>.

Arcibiskupství pražské: Katechetické středisko [online]. c2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<<http://adks.apha.cz/pomucky-ke-stazeni/>>.

⁵²MACHÁČKOVÁ, P. Metodika katecheze dětí [online]. [cit. 2011–3–6]. URL:<<http://www.katecheze.wz.cz/index.html>>.

Dětský odbor [online]. c2010–2011. [cit. 2011–3–6]. URL:<<http://www.cb.cz/deti/>>.

⁵³Víra na internetu [online]. c2011. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://www.vira.cz/>>.

Pastorace: tematické texty, kázání, promluvy, katecheze, liturgický kalendář [online]. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://www.pastorace.cz/>>.

⁵⁴Web pro děti o víře [online]. Pastorační středisko při arcibiskupství pražském. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://deti.vira.cz/>>.

5. 1. Svátky a světcí

Mnoho informací o českých tradicích a legendách o svatých je k dispozici na webové stránce České tradice⁵⁵. Česká biskupská konference vydala za podpory ministerstva kultury příručku k projektu Poselství křesťanských svátků,⁵⁶ která je určena katechetům a učitelům základních a středních škol. Tato publikace je pro zájemce dostupná v královéhradeckém Katechetickém a pedagogickém centru (možnost zaslání poštou), kde probíhají i školení učitelů a lektorů, kteří chtějí program ve školách realizovat. Zatím je k dispozici omezený počet výtisků. Podle informací, které mi poskytla autorka, je potřeba zjistit, bude-li o příručku zájem.

Další knihy pojednávající o křesťanském roce jsou *Od adventu do adventu*⁵⁷, která popisuje dětským jazykem svátky církevního roku, učebnice občanské výchovy pro 6–9. třídu s názvem *Lidové zvyky a obyčeje v křesťanském roce*⁵⁸, která obsahuje podrobnější informace o křesťanských svátcích a světcích, stejně jako publikace *Církevní rok a lidové obyčeje*⁵⁹.

Detailní charakteristiky českých svatých (sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Vojtěch, sv. Prokop, sv. Zdislava, sv. Anežka, sv. Jan Nepomucký atd.) jsou v knize *Čechy a jejich svatí*⁶⁰. O svatých během celého roku pojednává kniha *Rok se svatými*⁶¹, která

---

⁵⁵České tradice z dob dávných i našich [online]. [cit. 2011–3 -2]. URL: <<http://www.ceske-tradice.cz/tradice>>.

⁵⁶ZIMMERMANOVÁ, M. *Poselství křesťanských svátků*. Hradec králové: Biskupství královéhradecké, 2010. ISBN 978-80-254-6765-7.

⁵⁷KOTAS, J. *Od adventu do adventu: Křesťanské putování rokem*. DORON, 2009. SBN: 80-7297-040-2.

⁵⁸VELEBNÁ, E. *Lidové zvyky a obyčeje v křesťanském roce*. Úvaly u Prahy : Albra, 1996. ISBN: 80-238-0570-3.

⁵⁹VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje: aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. 2. vyd. České Budějovice: DONA, 2005. ISBN: 80-7322-075-X.

⁶⁰PIŤHA, P. *Čechy a jejich svatí*. 2., upr. vyd. Praha: COMDES, 1999. 239 s. ISBN 80-902776-0-8

⁶¹SCHAUBER, V., SCHINDLER, M. *Rok se svatými*. 3. vyd. Kostelní Vydří: KNA, 2002. ISBN: 80-7192-650-7.

obsahuje kromě životních příběhů i množství barevných reprodukcí a fotografií. Publikace *Pranostiky a hry na celý rok*⁶², obsahuje mimo pranostik i stručné životopisy svatých. a *Velká kniha o svatých*⁶³, seznamuje čtenáře s významem více než 100 jmen a popisuje životy jejich svatých nositelů. Poslední dvě zmiňované knihy jsou vhodné pro žáky prvního stupně i z hlediska použitých jazykových prostředků (srozumitelnost, jednoduchost).

Tématu svátků a světců se také věnují internetové portály. Kromě dříve zmíněných katechetických středisek a dalších odkazů, které se věnují všem složkám křesťanství, se svátky a světcí zabývají i další stránky.⁶⁴ Výše zmíněné publikace a zdroje obsahují informace a náměty pro práci s dětmi. V následujících odstavcích chci zmínit zajímavé činnosti k jednotlivým svátkům, obdobím a světcům. Věnuji se těm svátkům a světcům, které byly alespoň jednou zmíněny v analyzovaných rozhovorech.

a) Sv. Ludmila (16. 9.) a sv. Václav (28. 9.)

Životy knížete Václava a jeho svaté babičky lze spojit s četbou legend a vyprávění⁶⁵. V hudební výchově je možné začlenit poslech chorálu „Svatý Václave“ a mluvit s žáky o postavě knížete, který se v dobách útisku českého národa stal hrdinou a patronem země.

Se sv. Václavem souvisí sakrální stavby ve Staré Boleslavi. Navštívit lze kostel sv. Kosmy a Damiána, kde byl kníže zabit a který je dnes součástí baziliky sv. Václava. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v sobě ukrývá paládium země české. K tomuto

---

⁶²MARÁKOVÁ, I. *Pranostiky a hry na celý rok*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-164-6.

⁶³SCHAUBER, V., SCHINDLER, M. *Velká kniha o svatých: aneb po kom se jmenujeme*. DORON, 2003. ISBN: 80-7297-038-0.

⁶⁴ČÍŽEK, A. *Životy svatých a přehled svátků* [online]. [cit. 2011–3–3].

URL:<<http://www.acizek.nfo.sk/teolog/saints/index.htm>>.

CHLUMSKÝ, J. *Světcí k nám hovoří* [online]. [cit. 2011–3–3]. URL:<<http://catholica.cz/index.html?a=1>>.

⁶⁵PETIŠKA, E. *Čtení o sv. Ludmile, Václavovi a Vojtěchovi*. Kostelní Vydří: KNA, 2007. ISBN: 978-80-7195-100-1.

zlatému reliéfu s vyobrazením Madony, který dostal sv. Václav od sv. Ludmily se váže mnoho legend. V Praze je k vidění svatováclavská kaple s korunovačními klenoty v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha a jezdecká socha od J. V. Myslbeka na Václavském náměstí, kde stojí i socha sv. Ludmily. Na Karlštejně je kaple sv. Václava s cyklem obrazů z jeho života.

V souvislosti se všemi světcí je možné využít místních památek v okolí školy (kostely, kaple, studánky, místa narození, dějiště legend...). Národní galerie nabízí speciální programy pro školy. Jeden z nich se nazývá *Svatý Václave, vévodo české země.*, na základě výtvarných děl se zabývá životem obou světců⁶⁶.

b) Všech věrných zemřelých „dušičky“ (2. 11.)

Doba, kdy lidé navštěvuje hřbitovy. Křesťanský význam „dušiček“, vzpomínání na zemřelé, je často zaměňován za keltský svátek Halloween, který se slaví v anglicky mluvících zemích. Oba svátky mají stejný motiv – smrt, ale Halloween z mrtvých dělá strašidla, která škodí a víc připomíná české pálení čarodějnic. Žáci mohou pod vedením učitele vyhledat a porovnat rozdíly ve pojetí svátků a v důvodech slavení. Je možné navštívit hřbitov a na některé hroby dát vyrobené věnečky nebo svíčky. Při návštěvě je třeba, aby se žáci chovali tiše. Tématu smrti se věnují i literární texty⁶⁷.

c) Sv. Martin (11. 11.)

Svatý Martin je spojován s pranostikou „Svatý Martin přijíždí na bílém koni.“ Příběh jeho života vede žáky k sociálnímu cítění a ukazuje jim význam slov chudoba a soucit. Národní galerie pořádá program *Z pohádky do pohádky*⁶⁸, ve kterém se věnuje právě příběhu sv. Martina. K osobě světce také patří gastronomické tradice – svatomartinské víno, husa a posvícení.

⁶⁶Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

⁶⁷BROWN, M., BROWN, L. K. *Když dinosaurům někdo umře*. Cesta domů, 2010. ISBN: 978-80-904516-0-5 .

⁶⁸Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

d) Sv. Anežka Česká (13. 11.)

Příběh princezny je pro malé žáky přitažlivý. Národní galerie (klášter sv. Anežky) nabízí program *Stavíme klášter se sv. Anežkou*⁶⁹. Dcera krále Přemysla Otakara II. svým životem žákům ukazuje starostlivost, soucit a pokoru.

e) Doba adventní a vánoční

Slovo advent znamená příchod. Na Vánoce se každý připravuje a křesťané se připravují na příchod Ježíše a snaží se, aby byli lepší (předsevzetí). Pro advent jsou vhodné dva projekty od Evy Muroňové Živý adventní kalendář⁷⁰ a Betlém může být všude⁷¹.

Třídní adventní kalendář

Čekání na Vánoce se může stát společenskou událostí. Je možné vytvořit adventní kalendář, který se stane třídním rituálem. Lze použít kalendářů k vybarvování (každý den se vybarví jedno okénko), nalepování (např. lepení cestičky do Betléma, barevných obrázků...), sáčkových kalendářů (sáčky, ve kterých bude drobnost pro každého žáka). Kalendář může být také vytvořen z dětských kreseb, které jsou schovány pod papírovými chlopněmi. Dále lze vytvořit „literární kalendář“. Pedagog vybere básničky a příběhy a každý den se jeden přečte.

Výroba adventního věnce

V rámci pracovní výchovy je možné vyrábět adventní věnce. Ideální je spolupráce s rodiči, kteří připraví věnce ze zelených větvíček a žáci za pomoci tavné pistole připevňují svíčky a ozdoby. Adventní věnce mohou být vyrobeny i z jiných materiálů.

⁶⁹Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL: <<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

⁷⁰MUROŇOVÁ, E. Živý adventní kalendář [online]. Biskupství ostravsko-opavské: Katechetické a pedagogické centrum. URL: <<http://kpc-ostrava.archa.info/nv-5.-rocnik.html>>.

⁷¹MUROŇOVÁ, E. Betlém může být všude [online]. Biskupství ostravsko-opavské: Katechetické a pedagogické centrum. URL: <<http://kpc-ostrava.archa.info/nv-5.-rocnik.html>>.

Adventní kruh, setkání

Doba před Vánoci je prodchnuta slavnostní atmosférou. Na začátku nebo na konci každého týdne je možné se na chvíli zastavit, zapálit patřičný počet svíček na adventním věnci a popovídat si s dětmi o přípravách na Vánoce, o tom, jak doma pomáhají atd. Je možné také číst příběhy s adventní a vánoční tematikou.⁷²

f) Sv. Barbora (4. 12., slaveno 3. 12.)

Žáci mohou číst texty o sv. Barboře a tradicích s ní spojených. V rámci prvouky lze vyzkoušet, zda doopravdy třešňové větvičky, utržené v den sv. Barbory, vykvetou. Národní galerie nabízí vzdělávací programy pro první stupeň ZŠ *Řekla Káča Barce, nechme toho tance a Byl jednou jeden...*, které se kromě jiných svatých (Kateřina Alexandrijská, sv. Šebestián...) věnují i svaté Barboře. Nejznámější kostel sv. Barbory v Kutné Hoře (zapsaný v seznamu kulturních památek UNESCO) se nabízí k výletu.

g) Sv. Mikuláš (6. 12., slaveno 5. 12.)

Všichni žáci znají Mikuláše jako postavu biskupa, která chodí s čerty a anděly, odměňuje hodné děti a trestá ty zlobivé. Ve skutečnosti byl biskup Mikuláš z Myry laskavý člověk, který tajně pomáhal chudým a potřebným. Staral se také o lidské zacházení s odsouzenými. Pro seznámení se s jeho životem je vhodný příběh.⁷³ Některou legendu lze zdramatizovat a zapojit ji do vánočního pásma. Život sv. Mikuláše je představen i ve formě animovaného filmu⁷⁴. Osoba světce se vyskytuje i v básních a výtvarných činnostech.

⁷² *Vánoce: informace, inspirace* [online]. c2006-2007. [cit. 2011-3-3]. URL:<<http://vanoce.vira.cz/k-zamysleni/vanocni-povidky-pribehy-beletrie-poezie>>.

FERRERO, B. *Vánoční příběhy pro potřeby duše*. Praha: Portál, 2010. ISBN:978-80-7367-810-4.

⁷³ STREIT, J. *Svatý Mikuláš*. Olomouc: Poznání, 2008. ISBN: 978-80-86600-53-6.

MUROŇOVÁ, E., HAVEL, T. C. *Svatý Mikuláš: Člověk plný Boží lásky*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007. ISBN: 978-80-86953-13-7.

⁷⁴ *Paulínky: ve službě evangelia* [online]. c2011. [cit. 2011-3-4].

URL:<<http://www.paulinky.cz/obchod/detail/Sv-Mikulas-DVD>>.

h) Sv. Lucie (13. 12.)

Svatá Lucie je hojně slavena v severských zemích. U nás je zmiňována převážně v souvislosti s tradicí „Lucek“, které obcházejí domy a podle krajových zvyklostí, kontrolovaly, že ženy nepředou, že je v domácnosti uklizeno, zda jsou děti hodné... . Dále je svěřice spojována s pranostikou „Svatá Lucie noci upije a dne nepřidá.“, která platila před přijetím gregoriánského kalendáře (do 16. století), ale dnes již neplatí.

Betlémy

Betlém je typickým symbolem křesťanského rozměru Vánoc. Existuje nepřehledná řada různých betlémů. Od velkých, které můžeme vidět v kostelích po domácí a vlastnoručně vyrobené betlémy z různých materiálů (papír, dřevo, sádra, modurit, perník...). Mezi význačné betlémy patří Proboštův betlém (Třebechovice pod Orebem), mechanické Krýzovy jesličky (Jindřichův Hradec) nebo Simonův betlém (Frýdlant). Dále je možné navštívit muzeum betlémů na Karlštejně či výstavu betlémů v Betlémské kapli v Praze.

Divadlo, scénáře

Některé školy každoročně připravují vánoční besídku, v níž zaznívají koledy, básničky a obvykle nechybí ani dramaticky ztvárněný příběh o narození Ježíše Krista. Novozákonní text mohou žáci zpracovat do podoby divadelní hry nebo scénky sami. Pokud učitel nerad experimentuje, může využít a upravit pro potřeby třídy již publikované scénáře⁷⁵.

Exkurze, koncerty, výstavy, filmy, besedy

Poselství křesťanských Vánoc se mísí s tradicemi a zvyky. Je možné navštívit skanzen, ve kterém se pořádají programy pro školy s vánoční tematikou (Přerov nad Labem, Veselý kopec, Rožnov pod Radhoštěm atd.). Dále se žáci mohou účastnit

---

⁷⁵(Nejen) křesťanské divadelní hry a scénky [online]. aktualizováno 25. 1. 2003. [cit. 2011–3–3]. URL: <<http://divadelnihry.sweb.cz/>>.

Českobratrská církev evangelická: Vánoční divadelní hry [online]. [cit. 2011–3–3]. URL: <<http://www.e-cirkev.cz/rubrika/410-Vanocni-hry/index.htm>>.

vánočních koncertů a divadelních pásem, vánočních dílen nebo besed. Národní galerie v Praze vánoční téma zahrnuje do dvou programů *Vánoce v době Karla IV a Proč slavíme Vánoce*⁷⁶. Oba programy se zabývají uměleckými díly, tradicemi a křesťanským rozměrem svátku. Vánoční příběh je rovněž zpracován do několika divadelních a filmových podob.

Tvořivé činnosti

V předvánočním čase se kromě křesťanského rozměru svátku objevuje celá řada tradic a zvyků. Žáci mohou spolu s vyučujícím péct cukroví, zdobit perníčky a třídní strom, vyrábět výzdobu do třídy, svícny, svíčky, přáníčka. Je možné uspořádat vánoční dílny nebo trhy, kde žáci prodávají vlastní výrobky. V hudební výchově žáci obvykle zpívají koledy. Vánoce v hudbě lze spojit s osobou Jakuba Jana Ryby a jeho dílem Česká mše vánoční. Štědrovečerní zvyky se ve škole pravděpodobně nevyužijí, neboť tyto chvíle každý tráví v rodinném kruhu.

i) Tři králové - Zjevení Páně (6. 1.)

Postavy třech králů jsou v České republice spjaty s charitativní sbírkou. Mudrci z východu se přišli poklonit dítěti v jeslích a předali mu vzácné dary. Podobně Tříkrálová sbírka shromažďuje prostředky, aby mohla pomáhat potřebným. Žáci se mohou ve spolupráci se staršími spolužáky, rodiči nebo učiteli zapojit do této sbírky, připravit pásmo koled nebo básniček. Tři králové vystupují v pokračování příběhu o Narození Ježíše Krista. Lze využít i vyprávění o čtvrtém králi, Čtvrtý z mudrců, od Henryho van Dyka v podobě literárního textu⁷⁷, upravené jako divadelní hra⁷⁸ nebo ve

⁷⁶Národní galerie v Praze: Aktuální nabídky programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

⁷⁷VAN DYKE H. Čtvrtý z mudrců. Praha: Zvon, 1995. ISBN: 80-7113-148-2.

Život sloužící životu: římskokatolická farnost Cheb [online]. c2011. [cit. 2011 - 3–2]. URL:<http://www.farnostcheb.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=148&Itemid=958>.

⁷⁸Antiochia [online]. c2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<http://antiochia.cz/ke_stazeni.php>.

filmové podobě⁷⁹. Jistě je vhodné zmínit význam přinášných darů a ostatních symbolů, které souvisí se Třemi králi, jak o tom pojednává P. Piřha⁸⁰.

j) Masopust

Masopust není křesťanský svátek, ale odvíjí se od liturgického roku. Trvá od Třech králů do Popeleční středy. V tomto období se konaly svatby a zábavy. Nejdůležitější jsou poslední tři dny před Popeleční středou, kdy je nejvíce veselí. Poslední den, úterý, byl a stále je dnem masopustních karnevalů a průvodů. Jedná se tak o období veselí před dobou postní.

Ve škole můžeme uspořádat masopustní karneval s průvodem. Žáci si mohou vyrobit sami přestrojení. Masky se dají vyrobit různě – buď ze čtvrtků nebo kaširováním hedvábného papíru škrobem přímo na obličej. Masopustní tématické se věnují také lidové písni a básni.

k) Doba postní a velikonoční

Postní období je v křesťanském pojetí obdobím ztišení a přípravy na Velikonoce. Nejedná se jen o střídmost v jídle, ale také o to, že se člověk intenzivněji snaží být lepší a obnovit (upevnit) svůj vztah k Bohu. Půst začíná Popeleční středou a končí při sobotní vigílii (Bílá sobota, obřady po západu slunce, bdění).

Hlavním poselstvím Velikonoce je, že Ježíš Kristus zemřel za viny všech lidí a vstal z mrtvých. S žáky je možné probrat jednotlivé dny svatého týdne (od Květné neděle po Vzkříšení) z hlediska symboliky barev, v konfrontaci s biblickými událostmi (vjezd do Jeruzaléma, poslední večeře, odsouzení, ukřižování, zmrtvýchvstání...). Lze využít texty upravené pro děti z dětských biblí, obrázky křížové cesty, filmová zpracování, muzikál atd. Národní galerie v Praze nabízí dva programy pro žáky prvního

---

⁷⁹Česko-Slovenská filmová databáze: *Fourth Wise Man* [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.csfd.cz/film/21227-fourth-wise-man-the/>>.

⁸⁰PIŘHA, P. *Vánoce*. Praha: COMDES, 1999.

stupně *Velikonoce to není jen pomlázka a Velikonoce trochu jinak*⁸¹. Oba programy pracují s výtvarnými díly a ukazují, že Velikonoce znamenají víc než jen tradice (pomlázka, vajíčka).

Zvyky však k Velikonocům bezpochyby patří. Skanzeny a jiné instituce pořádají velikonoční dílny, trhy a programy. Škola může uspořádat vlastní velikonoční dílny, trh s výrobky žáků nebo besídku. Tradice jako malování kraslic (různými technikami podle krajových zvyklostí), pletení pomlázek či setí osení lze začlenit do výtvarných a pracovních činností. Je možné je doplnit méně známým zvykem zdobit větve, kterým se říká „lító“.

l) Sv. Vojtěch (23. 4.)

Svatý Vojtěch je jeden z patronů české země. Jeho život je zpracován v legendách, které pro děti upravil například Eduard Petiška⁸². S postavu je spjata několik kostelů (katedrála v Praze, Přerov nad Labem, Broumov, Libice, Neratovice, Opava, České Budějovice), studánek a měst. Jeho socha je součástí jezdecké sochy sv. Václava v Praze na Václavském náměstí.

m) Sv. Jiří (24. 4.)

„Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.“ Pranostika vyjadřuje slovně to, jak je tento mučedník zobrazován – na koni v boji s drakem. Drak však symbolizuje zlo. Mnoho informací o světcích naleznete na webových stránkách obce Svatý Jiří⁸³. Národní galerie v Praze pořádá pro školy programy *Byl jednou jeden...*, který pojednává o vybraných svatých i o sv. Jiřím a *Na svatého Jiří, vylézají hadi a štíři*⁸⁴, který se plně věnuje světcům.

---

⁸¹Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL: <<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

⁸²PETIŠKA, E. *Čtení o sv. Ludmile, Václavovi a Vojtěchovi*. Kostelní Vydří: KNA, 2007. ISBN: 978-80-7195-100-1.

⁸³Svatý Jiří [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL: <<http://www.svatyjiri.cz/>>.

⁸⁴Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL: <<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

n) Sv. Jan Nepomucký (16. 5.)

Život tohoto světce může dětem připomenout, jak je náročné a zároveň důležité neprozradit cizí tajemství. Sochy svatého Jana Nepomuckého jsou často na mostech. Příběh je zpracován pro dospělé⁸⁵, proto považuji za lepší převyprávět ho žákům vlastními slovy, v souvislosti s obrázkem nebo sochou. U všech svatých je možné hovořit o tzv. atributech (znacích), které světce charakterizují.

o) Sv. Petr a Pavel (29. 6.)

Petr a Pavel byli apoštolové a oba jsou počítáni mezi autory některých částí Bible (tzv. listů). Petr znal osobně Ježíše, před ukřižováním ho zapřel, později svého činu litoval a stal se prvním papežem. Nejvíce se o něm, stejně jako o Pavlovi, dozvíme z Bible. Svatý Pavel se stává apoštolem až po smrti Ježíše Krista. Hodně cestuje a má velký vliv na rozšíření křesťanství. Lze použít příběh pro děti⁸⁶ nebo úryvky z dětských zpracování Bible. Oba apoštolé jsou často patrony kostelů, proto lze s vyprávěním o jejich životě spojit návštěvu kostela jim zasvěceného.

p) Sv. Cyril a sv. Metoděj (5. 7.)

S bratry ze Soluně je spjata oblast Velké Moravy a hlavně Velehrad, který se může stát cílem výletu. Cyril a Metoděj jsou spojováni s vytvořením písma pro Slované, s překladem Bible do srozumitelného jazyka (staroslověnština) a s šířením křesťanství. Kromě jejich životopisů se dají využít materiály biskupství ostravsko-opavského⁸⁷, vytvořit s žáky nové písmo nebo si zahrát hru na paměť.

Před příchodem sv. Cyrila a Metoděje byla víra v naší zemi předávána pouze latinsky. Většina lidí latinsky neuměla, takže lidé v kostele nerozuměli, co jim kněz říká. Žáci se rozdělí do skupinek po třech. První dostane krátký text v cizím jazyce (př.

---

⁸⁵Víra.cz [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Svaty-Jan-Nepomucky.html>>.

⁸⁶Víra dětem [online]. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://deti.vira.cz/Bible-pro-deti/Novy-zakon/Pavel-apostol-narodu>>.

⁸⁷Biskupství ostravsko-opavské: katechetické a pedagogické centrum [online]. c2011. [cit. 2011–3–4–5]. URL:<<http://kpc-ostrava.archa.info/vst-p-cm-dilo-dvou-bratri.html>>.

latinsky, dvě věty) a má za úkol se ho naučit nazpaměť. Pak ho přeríkává druhému, který se daný úryvek také naučí, poslední žák sepíše, co mu druhý člen družstva řekne. Cíl aktivity je uvědomit si, že pro pochopení je důležité mít informace ve svém jazyce a že je obtížné se učit něco, čemu nerozumím.

q) Sv. Kryštof (25. 7.)

Svatý Kryštof, mučedník, je zobrazován s malým Ježíšem na ramenou. Je patronem mimo jiné i motoristů (policejní akce Kryštof). Jeho život popisují legendy a Národní galerie v Praze svatého Kryštofa zmiňuje v programech *Jak je poznáme* a *Byl jednou jeden...*⁸⁸.

---

⁸⁸Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL:<<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>.

5. 2. Biblické příběhy

Z výzkumu vyplynulo, že se žáci na prvním stupni seznamují převážně s příběhem vánočním a velikonočním, které jsem již zařadila do oblasti svátků. Dále se do výuky zařazuje příběh o stvoření světa a člověka a v jednom případě i vyprávění o Mojžíšovi. Myslím si, že se v Bibli najde mnoho příběhů, které obsahují moudré myšlenky a vyplývá z nich ponaučení nejen pro věřící, ale pro celou společnost.

S biblickým příběhem se dá pracovat jako s literárním textem. Lze využít metod čtením ke kritickému myšlení (RWTC), dramatizace, příběhy poslouží i jako námět výtvarné činnosti, při setkání s výtvarným dílem (aby žáci věděli, co obraz/socha znázorňuje) a vysvětlí i některá rčení (starý jako Metuzalém, Lotova žena, šalamounsky atp.). Příběh se může volit i v souvislosti se sociálními jevy ve třídě (odpuštění – Marnotratný syn, etnické rozdíly – Milosrdný samaritán...) nebo jako paralela k činnostem (tvorba třídních pravidel – desatero).

Bible je kniha, která vychází stále znovu v různých překladech a zpracováních. V českém jazyce lze získat ekumenický překlad, Bibli kralickou, Jeruzalémskou bibli, Bibli 21. století (psaná moderním jazykem), český katolický nebo studijní překlad atd.⁸⁹. Biblických příběhů převyprávěných pro děti a dětských Biblí je také nepřeborná řada, a při výběru záleží na osobních preferencích⁹⁰. Je možné využít audionahrávek, filmových zpracování⁹¹ a animovaných videozáznamů pro děti. Biblickými rčeními se zabývá publikace *Začněme u Adama aneb okřídlená biblická rčení*⁹².

---

⁸⁹Česká biblická společnost [online]. c2010. [cit. 2011–3–5].

URL:<<http://dumbible.vltava2000.cz/store/departement-51-bible.html>>.

⁹⁰Česká biblická společnost [online]. c2010. [cit. 2011–3–5].

URL:<<http://dumbible.vltava2000.cz/store/departement-7-knihy-pro-deti.html>>.

⁹¹Česká biblická společnost [online]. c2010. [cit. 2011–3–5].

URL:<<http://dumbible.vltava2000.cz/store/departement-6-audio—video.html>>.

⁹²SCHNEEBERGER, V. *Začněme u Adama aneb okřídlená biblická rčení*. Praha:Návrat domů, 2003. ISBN:80-7255-090-X.

Žáci prvního stupně by měli mít určitou představu o členění Bible. Přesto, že je prezentována jako jedna kniha, je ve skutečnosti sborníkem mnoha knih. Ty se dělí do dvou velkých částí na Starý a Nový zákon. K seznámení se s Biblí může napomoci návštěva knihovny s programem o „knize knih“, beseda s duchovním, návštěva putovní výstavy *Bible včera, dnes a zítra*⁹³ nebo programy pro školy⁹⁴. České televize natočila seriál (17 dílů) s názvem *Biblická pátrání*⁹⁵, který není vyčerpávající, ale je obsahem i zpracováním přizpůsoben dětskému divákovi. Kromě popisu členění Bible se další díly zabývají i konkrétními příběhy Starého a Nového Zákona.

Volba konkrétního biblického příběhu vždy záleží na samotném učiteli, zda příběh zná a chce s ním v hodině pracovat. Nejprve uvedu odkazy na internetové stránky, které se zabývají prací s dětmi a Biblí. Mnoho textů poskytuje web *víra dětem*⁹⁶ a stránka *metodika katecheze dětí*⁹⁷, kde je kromě materiálů popsána i metodika Franze Ketta. Biblické kvízy, které žáky motivují v této knize hledat, obsahuje stránka *poznej Bibli*⁹⁸.

Ze Starého zákona se dají využít některé příběhy, například: stvoření světa a člověka, Kain a Ábel, Noemova archa, Josef Egyptský, deset egyptských ran, Mojžíš a desatero, David a Goliáš, král Šalamoun, Jonáš, Daniel. Z Nového zákona je možné použít kromě příběhů o narození, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista i některá podobenství například o marnotratném synovi, o milosrdném samaritánovi, o vdově, která dala poslední halěr.

---

⁹³*Info-Bible.cz* [online]. c2011. [cit. 2011–3–4–5]. URL:<http://www.info-bible.cz/bible_vcera_dnes_a_zitra/>.

⁹⁴*Biskupství ostravsko-opavské katechetické a pedagogické centrum* [online]. c2011. [cit. 2011–3–4–5]. URL:<http://kpc-ostrava.archa.info/index.php?action=main&parentId=101&id_page_category=105&seo=Programy-pro-skoly>.

⁹⁵*Česká televize* [online]. c2011. [cit. 2011–3–6]. URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10213603244-biblicka-patrani/>>.

⁹⁶*Web pro děti o víře* [online]. Pastorační středisko při arcibiskupství pražském. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://deti.vira.cz/>>.

⁹⁷*Metodika katecheze dětí* [online]. [cit. 2011–3–5]. URL:<<http://www.katecheze.wz.cz/index.html>>.

⁹⁸*Poznej Bibli* [online]. [cit. 2011–3–5]. URL:<<http://www.poznejbibli.cz/lekceY.php>>.

Zajímavým materiálem je diplomová práce *Námětová řada ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ – Biblické příběhy*⁹⁹. Praktická část obsahuje 12 biblických námětů s konkrétním výtvarným úkolem. Biblické náměty se objevují i v hudbě.

---

⁹⁹NOVOTNÁ, Z. *Námětová řada ve výtvarné výchově na 1. st. ZŠ: Biblické příběhy*. Olomouc, 2007. Diplomová práce na Pedagogické fakultě University Palackého na katedře výtvarné výchovy. Vedoucí diplomové práce Mgr. Petr Exler.

5. 3. Základy křesťanství

Základní poselství o křesťanství je v Bibli, o které již byla řeč v předešlé části, ale ke křesťanství patří i specifický styl života, modlitba a posvátný prostor. O životě a smyslu modlitby předá svědectví nejlépe praktikující křesťan, duchovní, katecheta. Ideální je moderovaná diskuze, kdy se žáci mohou ptát na to, co je zajímavé.

Ke křesťanství patří i zvláštní prostory, ve kterých se věřící scházejí. Je možné navštívit kostel či modlitebnu v místě školy (po domluvě s duchovním) nebo větší sakrální stavby (katedrály, kláštery). Při návštěvě náboženského prostoru je třeba žáky předem upozornit na vhodný způsob chování. Pro žáky je jistě zajímavé zjistit, k čemu slouží nebo co symbolizují některé části interiéru (věčné světlo, křtitelnice, bazének, kůr, kazatelna, oltář, liturgické barvy...).

6. Závěr

Z teoretické části této práce vychází zjištění, že křesťanská tematika je v rámci prvního stupně základního vzdělávání opomíjena ve vzdělávacích dokumentech na národní i školní úrovni. RVP ZV obsahuje pouze implicitní zmínky a školní programy se tímto tématem zabývají velmi okrajově. Schválené učebnice se problematikou v určité míře zabývají, ale informace nejsou vyčerpávající ani stejnoměrně rozložené ve všech řadách učebnic.

V evropském kontextu se Česká republika nejvíce podobá Francii, neboť ostatní zkoumané země mají náboženskou výchovu jako povinný předmět nebo povinně volitelný v kombinaci s etickou výchovou. Výsledek srovnání považuji za alarmující a doufám, že se podaří najít vhodné řešení pro naši zemi, tak aby se do společnosti dostaly přiměřené a nezkrácené informace o křesťanství.

I přesto, že křesťanství není přímo uváděno ve vzdělávacích dokumentech, výzkum ukazuje, že učitelé tuto oblast neopomíjejí. Každý pedagog se podle svého přesvědčení a dle svých znalostí snaží křesťanství do výuky zařadit i nad rámec učebnic v podobě svátků, životů svatých či biblických příběhů. Obsah i hloubka informací, které jsou žákům prezentovány, se přímo odvíjí od osobnosti učitele a jeho postoje k náboženství. Oslovení pedagogové nebyli spokojeni s vlastními znalostmi o křesťanství. Projevili zájem o metodiku, která by obsahovala výkladovou a didaktickou část a navrhovali začlenění oblasti křesťanství do přípravy budoucích učitelů.

Poslední část této práce se snaží reagovat alespoň na část požadavků a přináší didaktické náměty, odkazy na literaturu i volně šiřitelné zdroje, které se zabývají křesťanstvím. Výčet knih, webových stránek ani ostatních nápadů není dozajista vyčerpávající. Snažila jsem se vybírat publikace, se kterými mám sama zkušenosti.

Soubor aktivit by mohl posloužit jako základ pro tvorbu metodiky nebo příručky pro učitele, která by se věnovala tématu křesťanství ve výuce. Seznam aktivit a materiálů by musel být ještě rozšířen a propracován do detailů.

Věřím, že se mi podařilo vybrat zásadní události křesťanského roku, biblické příběhy i další informace o křesťanství, srozumitelně je popsat a vytvořit malou sbírku nápadů, která pomůže učitelům při výuce. Snažila jsem se oprostit od křesťanství ve smyslu náboru a proto se soubor příliš nezabývá odůvodňováním, proč věřit v Boha, ani co víra věřícím přináší. Práce mě těšila a pomohla mi, hlavně díky rozhovorům s učiteli, si vytvořit jasnější představu o tom, jakým způsobem je možné prezentovat křesťanství ve školách.

7. Literatura

ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. 2. vyd. Praha: Portál 2004. ISBN: 80-7178-804-X.

BROWN, M.; BROWN, L. K. *Když dinosaurům někdo umře*. Cesta domů, 2010. ISBN: 978-80-904516-0-5 .

BŘEZINOVÁ, L.; HAVEL, J.; STADLEROVÁ, H. *Čítanka 1 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN: 978-80-7238-648-2.

ČEŇKOVÁ, J.; JEŽKOVÁ, A. *Čítanka pro 2. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN 2010. ISBN 978-80-7235-447-4.

ČEŇKOVÁ, J.; JEŽKOVÁ, A. *Čítanka pro 3. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN 2010. ISBN 978-80-7235-448-1.

ČEŇKOVÁ, J.; JONÁK, Z. *Čítanka pro 5. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN 2010. ISBN 978-80-7235-450-4.

ČEŇKOVÁ, J.; JONÁKOVÁ, A. *Čítanka pro 4. ročník ZŠ nová řada dle RVP*. Praha: SPN 2010. ISBN 978-80-7235-449-8.

DANIHELKOVÁ, H. *Člověk a jeho svět 1*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-187-4.

DANIHELKOVÁ, H. *Člověk a jeho svět 2*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-188-1.

DANIHELKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Člověk a jeho svět 3*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-189-8.

DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 1 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN: 978-80-7238-645-1.

DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 2 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN: 978-80-7238-765-6.

DVOŘÁKOVÁ, M.; STARÁ, J. *Prvouka 3 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN: 978-80-7238-7238.

FERRERO, B. *Vánoční příběhy pro potřebu duše*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-810-4.

KOTAS, J. *Od adventu do adventu: Křesťanské putování rokem*. DORON, 2009. ISBN: 80-7297-040-2.

Kultusministerkonferenz: *Zur Situation des Ethikunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland* Bonn: 2008.

Kultusministerkonferenz: *Zur Situation des Evangelischen Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland* . Bonn: 2002.

Lehrplan der Volksschule, Artikel i und II, Stand: BGBl. II Nr. 290/2008, August 2008.

MALÝ, R. *Čítanka 4: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-191-1.

MALÝ, R. *Čítanka 5: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-195-9.

MARÁKOVÁ, I. *Pranostiky a hry na celý rok*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-164-6.

MIKULENKOVÁ, L. *Lidé a čas (4. a 5. ročník)*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN: 978-80-7230-225-3.

MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Čítanka 2: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2004. ISBN: 80-7230-145-4.

MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ, R. *Čítanka 3: Modrá řada*. Olomouc: Prodos, 2004. ISBN: 80-7230-146-2.

Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. *Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen*. Frechen: 2008.

MUROŇOVÁ, E., HAVEL, T. C. *Svatý Mikuláš: Člověk plný Boží lásky*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007. ISBN: 978-80-86953-13-7.

NOVOTNÁ, Z. *Námětová řada ve výtvarné výchově na 1. st. ZŠ: Biblické příběhy*. Olomouc, 2007. Diplomová práce na Pedagogické fakultě University Palackého na katedře výtvarné výchovy. Vedoucí diplomové práce Mgr. Petr Exler.

ONDRAŠIK, M. Poznámky k poměru církví a státu v Rakouské republice. *Revue církevního práva*. [online]. 1995, roč. 1, č. 2. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/ondrak.htm>>.

PETIŠKA, E. *Čtení o sv. Ludmile, Václavovi a Vojtěchovi*. Kostelní Vydří: KNA, 2007. ISBN: 978-80-7195-100-1.

PÍTHA, P. *Čechy a jejich svatí*. 2., upr. vyd. Praha: COMDES, 1999. 239 s. ISBN 80-902776-0-8.

PÍTHA, P. *Vánoce*. Praha: COMDES, 1999.

PODROUŽEK, L.; MLADÁ, J. *Prvouka pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2004. ISBN: 80-7235-015-3.

PODROUŽEK, L.; MLADÁ, J. *Prvouka pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2001. ISBN: 80-7235-013-7.

PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum: Uvedení do teorie a praxe*. Praha: Krolinum, 1995. ISBN: 80-7184-132-3.

Qualifications and Curriculum Authority: *Religious education: The non-statutory national framework*. London: 2004. ISBN: 1-85838-574-1.

Religionsunterrichtsgesetz 1949 (855/A) [školský zákon o náboženství].

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál 2007. ISBN: 978-80-7367-312-3.

SCHAUBER, V., SCHINDLER, M. *Rok se svatými*. 3. vyd. Kostelní Vydří: KNA, 2002. ISBN: 80-7192-650-7.

SCHAUBER, V., SCHINDLER, M. *Velká kniha o svatých: aneb po kom se jmenujeme*. DORON, 2003. ISBN: 80-7297-038-0.

SCHNEEBERGER, V. *Začněme u Adama aneb okřídlená biblická rčení*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN: 80-7255-090-X.

School Standards and Framework Act 1998 Part II, Chapter 6, section 71.

STREIT, J. *Svatý Mikuláš*. Olomouc: Poznání, 2008. ISBN: 978-80-86600-53-6.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 2 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN: 978-80-7238-722-9.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 3 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN: 978-80-7238-863-9.

ŠEBESTA, K.; VÁŇOVÁ, K. *Čítanka 4 pro ZŠ*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN: 978-80-7238-938-4.

ŠRUT, P. *Otíková čítanka*. Olomouc: Prodos, 1996. ISBN: 80-85806-28-2.

Štátny Pedagogický Ústav: *Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike*. 2008.

ŠULCOVÁ, K. *Lidé kolem nás (4. a 5. ročník)*. Olomouc: Prodos, 2007. ISBN: 978-80-7230-223-9.

VAN DYKE, H. *Čtvrtý z mudrců*. Praha: Zvon, 1995. ISBN: 80-7113-148-2.

VELEBNÁ, E. *Lidové zvyky a obyčeje v křesťanském roce*. Úvaly u Prahy : Albra, 1996. ISBN: 80-238-0570-3.

Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ nová řada dle RVP. Praha: SPN, 2010. ISBN: 978-80-7235-475-7.

Vlastivěda pro 5. ročník ZŠ nová řada dle RVP. Praha: SPN, 2010. ISBN: 978-80-7235-477-1.

VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje: aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. 2. vyd. České Budějovice: DONA, 2005. ISBN: 80-7322-075-X.

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: 2007.

WAGNEROVÁ, J. *Čítanka pro prvňáčky*. Praha: SPN 2006. ISBN: 80-7235-221-0.

WAGNEROVÁ, J.; NOLL, M. *Učíme se číst: Učebnice čtení pro 1. ročník základní školy*. 2. vyd. Praha: SPN, 2005. ISBN: 80-7235-308-X.

ZIMMERMANOVÁ, M. *Poselství křesťanských svátků*. Hradec králové: Biskupství královéhradecké, 2010. ISBN 978-80-254-6765-7.

8. Informační zdroje

About France.com.: The French Education System [online]. [cit. 2011–1–20].

URL:<<http://about-france.com/primary-secondary-schools.html>>.

Antiochia [online]. c2011. [cit. 2011–3–2]. URL:<http://antiochia.cz/ke_stazeni.php>.

Arcibiskupství pražské: Katechetické středisko [online]. c2011. [cit. 2011–3–2].

URL:<<http://adks.apha.cz/pomucky-ke-stazeni/>>.

Biskupství královéhradecké: Pedagogické centrum [online]. aktualizováno 10. 12. 2010.

[cit. 2011–3 -2]. URL:<<http://www.diecezkhk.cz/pastorace/pedagogicke-centrum/vyukove-materialy-pro-skoly>>.

Biskupství ostravsko-opavské: Katechetické a pedagogické centrum [online]. c2011.

[cit. 2011–3–4–5]. URL:<<http://kpc-ostrava.archa.info/vst-p-cm-dilo-dvou-bratri.html>>.

Centrum pro katechezi Olomouc [online]. c2011, aktualizováno 28.2.2011. [cit. 2011–

3–2]. URL:<<http://www.syzet.estranky.cz/clanky/materialy-ke-stazeni.html>>.

Česká biblická společnost [online]. c2010. [cit. 2011–3–5].

URL:<<http://dumbible.vltava2000.cz/store/departement-51-bible.html>>.

Česká televize [online].c2011. [cit. 2011–3–6]

URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10213603244-biblicka-patrani/>>.

České tradice z dob dávných i našich [online]. [cit. 2011–3 -2]. URL:

<<http://www.ceske-tradice.cz/tradice>>.

Českobratrská církev evangelická: Vánoční divadelní hry [online]. [cit. 2011–3–3].

URL: <<http://www.e-cirkev.cz/rubrika/410-Vanocni-hry/index.htm>>.

Česko-Slovenská filmová databáze: Fourth Wise Man [online]. c2011. [cit. 2011–3–4].

URL:<<http://www.csfd.cz/film/21227-fourth-wise-man-the/>>.

ČÍŽEK, A. *Životy svatých a přehled svátků* [online]. [cit. 2011–3–3].

URL:<<http://www.acizek.nfo.sk/teolog/saints/index.htm>>.

ČSÚ. *Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem* [online]. c2003, [cit. 2010–8–12].

URL:<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

Dětský odbor [online]. c2010-2011. [cit. 2011–3–6]. URL:<<http://www.cb.cz/deti/>>.

Diecézní katechetické centrum [online]. Biskupství plzeňské, c2010. [cit. 2011–3–2].

URL: <<http://www.bip.cz/biskupstvi/struktura-biskupstvi/diecezni-katecheticke-centrum/>>.

Diecézní katechetické středisko [online]. biskupství českobudějovické, c2006. [cit.

2011–3–2]. URL:<<http://www.kc.bcb.cz/Terminy/Programy-pro-skoly>>.

EACEA. *Organisation of the education system in France 2009/10* [online]. European Commission, [cit. 2010-12-16]. s. 19.

URL<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#france>.

Ganztagsvolksschule Novaragasse 30 [online]. [cit. 2011–1–20]. Wien.

URL: <<http://www.wbn.wien.at/schulen/902071/team.html>>.

CHLUMSKÝ, J. *Světcí k nám hovoří* [online]. [cit. 2011–3–3].

URL:<<http://catholica.cz/index.html?a=1>>.

Info-Bible.cz [online]. c2011. [cit. 2011–3–4–5].

URL:<http://www.info-bible.cz/bible_vcera_dnes_a_zitra/>.

Iniciativa Škola - člověk–hodnoty [online]. c2010, [cit. 2010–12 17].

URL: <<http://skola.archa.info/clanky/iniciativa>>.

Katechetické a pedagogické centrum [online]. Biskupství ostravsko–opavské, c2006–

2011. [cit. 2011–3–2]. URL: <<http://kpc-ostava.archa.info/>>.

Katechetické centrum biskupství brněnského [online]. Biskupství brněnské, aktualizováno 13. 1. 2011. [cit. 2011–3–2].

URL:<<http://www.biskupstvi.cz/kc/pomucky.html>>.

Learning and Teaching Scotland: Curriculum for Excellence: Building the Curriculum 3: A Framework for Learning and Teaching [online]. [cit. 2010–11–27].

URL:<<http://www.ltscotland.org.uk/buildingyourcurriculum/policycontext/btc/btc3.as>>.

Lebens–Werte–Schule [online]. c2008, [cit. 2010–12–17]. URL:

<<http://www.univie.ac.at/lebenswerteschule/>>.

LOHMAR, B.; ECKHARDT, T. (ed.) *The Education System in the Federal Republic of Germany 2008 : a description of the responsibilities, structures and developments in education policy for the exchange of information in Europe* [online]. [cit. 2010-12-18].

Bonn: 2010. URL: <<http://www.kmk.org/dokumentation/das-bildungswesen-in-der-bundesrepublik-deutschland/dossier-englisch/publikation-zum-download.html>>.

MACHÁČKOVÁ, P. *Metodika katecheze dětí* [online]. [cit. 2011–3–6]. URL:

<<http://www.katecheze.wz.cz/index.html>>.

MŠMT: *Schvalovací doklázky učebnic* [online]. c2006, [cit. 2011–1–20]. URL: <

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/aktuality-2>>.

MUROŇOVÁ, E. *Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti?* [online]. [cit. 2011-1-20]. URL:

<http://skola.archa.info/clanky/Forum/krestanske_nabozenske_hodnoty>.

MUROŇOVÁ, E. *Živý adventní kalendář* [online]. Biskupství ostravsko–opavské:

Katechetické a pedagogické centrum. URL: <<http://kpc-ostrava.archa.info/nv-5.-rocnik.html>>.

Národní galerie v Praze: Aktuální nabídka programů pro školy [online]. c2011. [cit.

2011–3–4]. URL:<<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly>>.

National Curriculum [online]. [cit. 2010–11–27]. URL:

<<http://curriculum.qcda.gov.uk/index.aspx>>.

(Nejen) křesťanské divadelní hry a scénky [online]. aktualizováno 25. 1. 2003.

[cit. 2011–3–3]. URL: <<http://divadelnihry.sweb.cz/>>.

Northen Ireland Curriculum [online]. [cit. 2010–11–27].

URL:<http://www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/>.

Pastorace: tématické texty, kázání, promluvy, katecheze, liturgický kalendář [online].

[cit. 2011–1–20]. URL:<<http://www.pastorace.cz/>>.

Paulínky: ve službě evangelia [online]. c2011. [cit. 2011–3–4].

URL:<<http://www.paulinky.cz/obchod/detail/Sv-Mikulas-DVD>>.

Poznej Bibli [online]. [cit. 2011–3–5]. URL: <<http://www.poznejbibli.cz/lekceY.php>>.

Städtische Gemeinschafts-Grundschule Kuhstraße [online]. Velbert, [2011–1–20].

URL:<<http://www.grundschule-kuhstrasse.de/index.htm>>.

Svatý Jiří [online]. c2011. [cit. 2011–3–4]. URL: <<http://www.svatyjiri.cz/>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání: Tvořivá radostná škola [online].

Lipenec: 2007. [cit. 2010–12–15]. URL: <<http://www.zs-lipenec.eu/SVP.HTM>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Základní škola Mšeno [online].

Mšeno: 2007. [cit. 2010–12–15]. s 15. URL:<http://www.zsmseno.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=204&Itemid=49>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání : Základní škola Praha 5–Smíchov,

Podbělohorská 26/720 [online]. Praha: 2007. [cit. 2010–12–15].

URL: <<http://www.podbelohorska.cz/aktualne>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 22. základní školy Plzeň, Na Dlouhých 49 [online]. Plzeň: 2010. [cit. 2010–12–15]. URL: <<http://www.22zsplzen.cz/22-zakladni-skola-plzen/svp/>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání : Zelená budoucnosti [online]. Ostrava: 2009. [cit. 2010–12–15]. URL:<<http://zszelena42.cz/index.php/ke-stazeni?task=viewcategory&catid=3>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ZŠ Příbyslav: Klíč ke vzdělávání [online]. [cit. 2010–12–15]. URL:<<http://www.zspribyslav.cz/index.php/kurikulum/skolni-vzdelavaci-program-zspribyslav>>.

Ústav informací a prognóz školstva [online]. [cit. 2011–2–10]. URL:<<http://www.uips.sk/>>.

Vánoce: informace, inspirace [online]. c2006-2007. [cit. 2011–3–3]. URL:<<http://vanoce.vira.cz/k-zamysleni/vanocni-povidky-pribehy-beletrie-poezie>>.

Víra na internetu [online]. c2011. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://www.vira.cz/>>.

Volksschule Kleine Sperlgasse [online]. [2011–1–20]. Wien. URL: <<http://www.schulen.wien.at/schulen/902051/team.html>>.

Volksschule Vorgartenstraße 191 [online]. [2011–1–20]. Wien. URL: <http://195.202.144.53/volksschule/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1>.

Web pro děti o víře [online]. Pastorační středisko při arcibiskupství pražském. [cit. 2011–1–20]. URL:<<http://deti.vira.cz/>>.

Welsh Assembly Government. *National curriculum* [online]. [2010 - 11–27]. URL:<<http://wales.gov.uk/topics/educationandskills/schoolshome/curriculuminwales/archivevisedcurriculumforwales/nationalcurriculum1/?lang=en>>.

Život sloužící životu: římskokatolická farnost Cheb [online]. c2011. [cit. 2011- 3-2].

URL: <<http://www.farnostcheb.cz/index.php?>

[option=com_docman&task=cat_view&gid=148&Itemid=958](http://www.farnostcheb.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=148&Itemid=958)>.

Přílohy

Rozhovor křesťanství ve výuce na prvním stupni základní školy

- Považujete za důležité, aby dnešní společnost byla informovaná o křesťanství?

Nedůležité – málo důležité - spíše nedůležité – důležité – velmi důležité

- Vědí lidé, o čem je křesťanství, z čeho vychází a co hlásá? (Povědomí o svátcích, svatých, Bibli, Ježíši....) Myslíte si, že má společnost v této oblasti dostatečné znalosti?
- Měli by nějaké informace o křesťanství dostat i žáci 1. stupně? Jaké?
- Rozdělila jsem křesťanství do třech oblastí: svátky a svatí, biblické příběhy a základy křesťanství. Které z nich ve výuce během všech pěti let začleňujete?
- O kterých svátcích a svatých se s žáky bavíte? (Vánoce Velikonoce, advent, půst, „dušičky“ sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Vojtěch, Cyril a Metoděj, sv. Anežka Česká,...)
- Zmiňujete v souvislosti se svátky také křesťanský rozměr svátku? Vánoce (narození Ježíše) Velikonoce (smrt a vzkříšení JK)....podle předchozí odpovědi.

- Je učebnic13 otázek, které byly e (kterou používáte) v tomto směru dostačující? Používáte při výuce i jiné materiály (jinou učebnici, pracovní listy, CD ROM....)? Jaké?
- Jaké činnosti spojujete s tématem svátků a světců (výtvarné, hudební, exkurze, besedy...)?
- Čtou vaši žáci v průběhu prvního stupně nějaké biblické příběhy? Jaké?
- Jsou tyto texty obsaženy v čítankách, jiných učebnicích nebo jsou prezentovány jako dodatková četba?
- Používáte pro seznámení žáků s biblickými příběhy i jiné materiály (obrázky, video, divadelní představení...)
- Dozvědí se žáci „o čem“ je křesťanství, jak vzniklo, na čem stojí, co je kostel, k čemu slouží atp.?
- Jaké k tomu používáte prostředky? (besedy, návštěva kostela...)

Dotazník pro učitele anglického jazyka na 1. stupni ZŠ

Ve kterém ročníku se na vaší škole začíná vyučovat anglický jazyk?

Považujete za důležité zahrnovat kulturní témata do hodin angličtiny na 1. stupni základní školy?

Označte na škále od 1 (nedůležité) do 5 (velmi důležité). Připište stručné odůvodnění.

1   2   3   4   5

Jakou učebnici při výuce angličtiny používáte?

Získají vaši žáci z této učebnice nějaké informace o Velikonocích?

Zařazujete téma Velikonoc do hodin angličtiny? Pokud ano, ve kterém ročníku.

Následující otázky jsou určeny respondentům, kteří zařazují Velikonoce do výuky anglického jazyka.

Učíte žáky o smyslu a přínosu Velikonočních svátků? Pokud ano, zakroužkujte, případně dopište, čeho se výuka o Velikonocích týká.

- tradice
- typická jídla
- symboly
- začátek jara
- křesťanský význam
- další .....

Jaké materiály používáte při výuce na téma Velikonoce?

- audio (kazety, CD)
- “chants” (skandované verše), básničky
- diskuze
- hry
- dramatizace
- písničky
- učebnice
- videa
- pracovní sešity
- pracovní listy
- další .....

Používáte při výuce jen učebnici, tvoříte si své vlastní materiály nebo využíváte i jiné zdroje (např. internet, další učebnice)?

Děkuji za spolupráci a čas, který jste tomuto dotazníku věnovali.

S pozdravem Marie Vrbová